

Bestuursverslag en
jaarrekening 2018

Inhoud

Voorwoord	2
I: Bestuursverslag	3
2. Onderwijsbeleid	4
3. Personeelsbeleid	5
4. Huisvestingsbeleid	7
5. Financieel beleid	9
6. Gemeenschappelijke Medezeggenschapsraad	10
7. Raad van Toezicht	12
8. Financiële situatie op balansdatum	15
9. Continuïteitsparagraaf	18
II: Jaarrekening 2018	24
BALANS per 31 december 2018, na resultaatbestemming	24
STAAT VAN BATEN EN LASTEN over 2018	25
KASSTROOMOVERZICHT over 2018	26
Toelichting op balans en staat van baten en lasten	27
10.1 Algemene toelichting	27
10.2 Grondslagen voor waardering activa en passiva	27
10.3 Grondslagen voor bepaling van het resultaat	28
10.4 Grondslag voor kasstroomoverzicht	29
10.5 Financiële instrumenten en risicobeheersing	30
10.6 Activa	30
10.7 Toelichting bij kasstroomoverzicht	32
10.8 Passiva	32
10.9 Verantwoording subsidies	34
10.10 Niet in de balans opgenomen verplichtingen en activa	35
10.11 Baten	36
10.12 Lasten	37
10.13 Financiële baten en lasten	42
10.14 Wet normering topfunctionarissen	42
10.15 Model E verbonden partijen	45
III: Overige gegevens	46
11.1 Resultaat bestemming	46
11.2 Gebeurtenissen na balansdatum	46
11.3 Controleverklaring van de accountant	46

Voorwoord

In 2018 zijn we aangetreden als nieuw College van Bestuur. We zijn op werkbezoek geweest bij alle kindcentra en hebben gezien met welke uiteenlopende uitdagingen onze scholen te maken hebben. We hebben vooral genoten van alle inspirerende ontmoetingen met al die betrokken, bewogen en bevlogen mensen, die zich iedere dag weer tot het uiterste inspannen om de kinderen van Signum optimale ontwikkelkansen te bieden. Naast trots en waardering horen we in veel verhalen ook een ondertoon van onzekerheid en zorg: 'Hoe doen we het?' 'Kunnen we nog wel geschikte collega's vinden?' 'Lukt het ons om passend onderwijs verder vorm te geven?'

Bij deze en vele andere vragen hebben we het afgelopen jaar uitvoerig stilgestaan in de opmaat naar het nieuwe strategisch beleidsplan van Signum. Met inspiratietafels, een tweedaagse, werkbijeenkomsten en bijpraatsessies zijn we met kinderen, medewerkers, directeurs, medezeggenschapsraden en andere belanghebbenden in gesprek gegaan over de vraag: wat is nu de bedoeling van ons onderwijs en welke beweging willen we de komende jaren in onze scholen maken? Deze dialoog levert een ambitieus plan op dat vanaf volgend schooljaar de basis vormt voor alle ontwikkelingen binnen Signum.

Het netto exploitatieresultaat komt dit jaar fors onder begroting uit. De vermogenspositie is licht gedaald. Signum handhaaft haar robuuste vermogenspositie, die ruim boven de signaleringsgrenzen van het Ministerie OCW uitkomen. De realisatiecijfers 2018 waren aanleiding om een aantal korte termijn maatregelen door te voeren. In 2018 startte eveneens het programma 'Focus op de Basis' dat voorziet in een aantal structurele maatregelen om de financiële beheersing verder op orde te brengen.

In 2018 is Signum voor het eerst geconfronteerd met een dalend aantal leerlingen, sterk teruglopende overheidssubsidies en de toenemende druk op de arbeidsmarkt. Met bovendien veel nieuwe mensen in de organisatie is het een uitdaging om de continuïteit en de kwaliteit van het onderwijs, een ononderbroken kindontwikkeling en de bedrijfsprocessen te kunnen waarborgen. Dit vraagt om nieuwe prioriteiten, aanpassingen in onze manier van werken en nieuwe vormen van samenwerken. Kortom, Signum verkeert duidelijk in een overgangsfase.

Als College van Bestuur hebben wij er alle vertrouwen in dat we samen goed op weg zijn. De komende jaren zullen we laten zien dat Signum ondernemend in *goed* onderwijs is. Bent u benieuwd hoe dat eruitziet? We nodigen u graag uit om eens een kijkje te komen nemen in één van de kindcentra.

College van Bestuur

I: Bestuursverslag

Kindcentrumontwikkeling

In 2018 zijn de resultaten van de Kindcentrummonitor (KCM) besproken. Met de KCM kiezen we als partners in de kindcentrumontwikkeling in 's-Hertogenbosch bewust voor een monitor die de kwaliteit van het aanbod en de samenwerking in de volle breedte beziet. De KCM bevraagt directeuren, managers, medewerkers, ouders en leerlingen. Aan de hand van de scores zijn de vitaliteit en effectiviteit van teams bepaald en zijn verbetervoorstellen besproken in de jaargesprekken met de directeuren. De KCM laat op alle fronten een mooie doorontwikkeling van de Kindcentra 0-13 zien.

Passend onderwijs

Het Samenwerkingsverband PO De Meierij werkt met een ondersteuningsplan voor het primair onderwijs. Hoewel de afspraken helder zijn en de samenwerking tussen de betrokken partners constructief is, nemen met de beweging richting inclusief onderwijs de uitdagingen voor de scholen ook verder toe. Signum scholen slagen er steeds beter in basisondersteuning te bieden, maar de ondersteuningsbehoeften en behandelvragen van kinderen worden complexer. We zien een toename van het aantal incidenten veelal in combinatie met externaliserend gedrag. Ook het aantal zorgmijdende ouders en het aantal klachten nemen toe. In 2018 werden opnieuw een aantal kinderen vanuit het SBO teruggeplaatst naar het regulier of speciaal onderwijs. In het kader van de wens om te komen tot tijdelijke voorzieningen hebben Signum en Koraalgroep in 2018 het initiatief genomen om de mogelijkheden van een inclusief kindcentrum plus (IKC+) te onderzoeken. In zo'n kindcentrum staan naast onderwijs aan kinderen met een zwaardere ondersteuningsbehoefte ook de terugplaatsing van SBO-SO leerlingen en het on-the-job professionaliseren van leraren centraal.

Samenwerking binnen de kindcentra

De verkennende gesprekken voor basisscholen De Overlaet en De Borch hebben ertoe geleid dat deze scholen per 1 augustus 2018 gefuseerd zijn tot een kindcentrum onder bestuur van ATO- Scholenkring. Ook de voorbereiding van de fusie tussen Signum-basisschool Oberon en basisschool Aquamarijn (ATO-Scholenkring) is in 2018 opgestart. Oberon zal naar verwachting op 1 augustus 2019 bestuurlijk worden overgedragen aan ATO-Scholenkring, om met Aquamarijn op te gaan in één kindcentrum. In 2018 is het nieuwe kindcentrum Campus aan De Lanen (CADL) van start gegaan. In CADL wordt in samenwerking met het Rodenborch College gewerkt aan een doorgaande ontwikkellijn 0-15 jaar.

Transitie SSPOH

In 2018 is de wijze van samenwerken binnen de Stichting Schoolbesturen Primair Onderwijs (SSPOH) geëvalueerd. Vanwege de vele bestuurswisselingen is er opnieuw aandacht geweest voor missie, visie en ambities van SSPOH. De basis van samenwerking vormen 'De toekomst begint vandaag' (kindcentrumontwikkeling) en de Bossche Educatieve Agenda. Om de ambities te realiseren wordt er gewerkt met vier agenda's: een uitvoerings-, een ontwikkel-, een professionaliserings- en een kwaliteitsagenda. In 2019 zal de nieuwe werkstructuur haar beslag krijgen, waarbij we elkaar snel bestuurlijk kunnen vinden en praktisch en projectmatig aan de slag gaan met de vier agenda's. Effectief en efficiënt organiseren moet ertoe bijdragen dat risico's en financiële verplichtingen vooraf helder zijn en op transparante wijze gemonitord kunnen worden.

2. Onderwijsbeleid

In 2018 hebben we nadrukkelijk gekeken hoe we scholen in hun context sterker kunnen maken. Daarvoor is het belangrijk dat we enerzijds helderder zicht krijgen op wat de bedoeling is van ons onderwijs, anderzijds dat we nadenken over de inrichting en onderlinge afstemming van onze kwaliteitszorg, ons innovatiebeleid en ons professionaliseringsbeleid. In 2018 hebben we dat vooral gedaan in het kader van ons nieuwe strategisch beleid, we beschouwen dit echter als een opmaat naar 2019 waarin we tot een visie en concrete aanpak willen komen.

Strategisch beleid

Voor Signum was 2018 een overgangsjaar waarin we hebben teruggekeken op de voorgaande beleidsperiode. Er is een rapport van bevindingen opgesteld. In augustus 2018 zijn we gestart met het traject om te komen tot het strategisch beleidsplan 2019-2025. In het najaar vond de inspiratiefase hiervoor plaats, met onder andere gesprekken met stakeholders en leerlingen. Deze fase werd afgesloten met een tweedaagse voor directeuren waarin we hebben nagedacht over 'de bedoeling'. Vanuit deze basis wordt het plan in 2019 geschreven en de schoolplanontwikkeling vormgeven.

Kwaliteit

Na het bestuurlijk bezoek van de onderwijsinspectie in 2017 volgden in 2018 een aantal themabezoeken door de inspecteur in het kader van de aansluiting PO en VO. Dit onderzoek heeft voor de scholen geen directe verbeterpunten opgeleverd. De rapportage wordt verwacht in 2019. Begin 2018 werden binnen de kindcentra de gesprekken gevoerd over de de Kindcentrummonitor (KCM) en de daarin geïntegreerde Monitor sociale veiligheid (2017). De resultaten hebben over het geheel genomen geen noemenswaardige problemen aan het licht gebracht. Ook de gesprekken in het kader van de Stadsfoto Kindcentra 0-13 's-Hertogenbosch zijn in 2018 gevoerd. Intern hebben we ons gericht op het consolideren van de gebruikelijke routines met betrekking tot kwaliteitszorg. Om nog beter zicht te krijgen op de kwaliteit van uitvoering, onze opbrengsten en tevredenheid van ouders en medewerkers willen we ons instrumentarium in 2019 gaan aanscherpen.

Onze kwaliteit monitoren en verbeteren, dat doen we ook aan de hand van feedback van ouders. In 2018 zijn de vertrouwenspersonen 28 keer door ouders en personeel benaderd met vragen en klachten. Deze zijn na bemiddeling en gesprekken en of acties naar tevredenheid afgehandeld. Er is een klacht ingediend bij de klachtencommissie van Stichting KOMM. In het kader van de klokkenluidersregeling zijn er geen klachten ingediend bij de Commissie Integriteitsvraagstukken (CIV). Details en meer informatie over de procedure bij klachten of informatie over de klokkenluidersregeling zijn op te vragen via ons secretariaat.

Innovatie

Met het Signum innovatieteam zijn we in de bestaande structuur verder gegaan. We proberen hiermee de verbinding te leggen tussen mensen die in de scholen met innovaties en veranderprocessen bezig zijn. Er is vooral aandacht geweest voor de wijze waarop dat soort processen worden gemanaged, begeleid en aangestuurd. Signum participeert met Campus aan de Lanen in het stedelijk platform over een voorziening voor kinderen van 10 tot 14 jaar. Er zijn voorbereidingen getroffen voor besluiten die in 2019 genomen zullen worden.

Daarnaast hebben de scholen op tal van onderwerpen doorgewerkt aan onderwijsvernieuwing. Een van de vele resultaten om trots op te zijn is de Nationale Onderwijsprijs die door de provincie Noord-Brabant werd uitgereikt aan Kindcentrum Meerlaer. In het najaar hebben we de pilot *Mevolution for kids* opgestart, met als doel te leren hoe je vanuit ICT een portfoliotool goed kunt vormgeven. Een vijftal scholen participeren in deze pilot. Zij onderzoeken hoe ze, passend bij hun visie, hun curriculum kunnen verrijken door via het portfolio zicht te krijgen op ontwikkelprocessen van kinderen. De bedoeling is dat zij ervaring opdoen met de diverse mogelijkheden, waarna de licentie uiteindelijk beschikbaar zal komen voor alle Signumscholen.

Ontwikkeling

Opleiden in de school en 'een leven lang leren' zijn ook in 2018 belangrijke thema's geweest. Niet alleen hebben onze opleidingsscholen opnieuw bijgedragen aan het opleiden van studenten, in samenwerking met onze partners gaven we ook vorm aan professionalisering van zittende leerkrachten en directeuren. Een aantal van hen heeft de masteropleiding Leadership in Education afgerond. Anderen participeerden in de teambeursmaster. Een belangrijk uitgangspunt voor professionalisering binnen Signum is leren in de context. In de veldkring MLI/MLE praatten we in 2018 mee over hoe we professionalisering in de werkcontext goed kunnen vormgeven.

3. Personeelsbeleid

Het personeelsbeleid van Signum gaat uit van de balans tussen de organisatiedoelen en de persoonlijke doelen van medewerkers. Met thema's als werkgeluk, duurzame inzetbaarheid en ontwikkeling geven we hier verder vorm en inhoud aan.

Werkgeluk

Met de bewustwordingscampagne 'Haal meer plezier uit je werk' in 2017 zette Signum de eerste stap naar de bewustwording dat werkgeluk van belang is en dat je hier zelf ook een belangrijke rol in speelt. In 2018 gaven we hier een vervolg aan. Willen we gelukkige kinderen in de klas, die zich optimaal kunnen ontwikkelen, dan moeten we ook zorgen dat onze medewerkers gelukkig zijn in hun werk. Er zijn verschillende theorieën over werkgeluk, die we kunnen samenvatten in drie pijlers die zorgen voor werkgeluk: goed werk, plezierig werk en zinvol werk. Dat betekent: werk dat aansluit bij iemands kwaliteiten en talenten, werk dat plaatsvindt in een goede sfeer en relatie met anderen en werk waarmee iemand waarde kan toevoegen.

Duurzame inzetbaarheid

Signum Onderwijs gaat voor duurzame inzetbaarheid van personeel. Het instrument dat we hiervoor sinds 2018 inzetten, is het Huis van Werkvermogen. Met dit hulpmiddel kunnen we als organisatie, team of medewerker inschatten hoe goed we in staat zijn om ons werk uit te voeren (het werkvermogen). De onderste drie etages van het 'huis' - vitaliteit, talent & ontwikkeling, en persoonlijke drijfveren - kunnen medewerkers zelf beïnvloeden om hun werk goed te kunnen blijven doen. Het gaat dan bijvoorbeeld om een goede fysieke en mentale gezondheid, het volgen van scholing en houdingsaspecten zoals professionaliteit en respect. De bovenste etage – de kwaliteit van arbeid - gaat over het werk zelf, de taken, door omstandigheden, de werkdruk, de werksfeer enzovoorts. Wanneer er een goede balans wordt gevonden tussen de drie onderste etages en de bovenste etage, kunnen medewerkers hun werk naar vermogen doen. De verantwoordelijkheid om de balans te vinden of te houden, ligt bij de werknemer en werkgever.

Mevolution

In 2018 deed het digitaal portfolio 'Mevolution' binnen Signum zijn intrede. Er is veel voorlichting over gegeven en ambassadeurs hebben het in de scholen geïntroduceerd. Met het digitaal portfolio kunnen medewerkers hun bekwaamheid en professionele ontwikkeling aantonen, als voorbereiding op het lerarenregister, maar vooral ook voor zichzelf. In het portfolio is de gesprekscyclus verwerkt en kunnen medewerkers materiaal voor het aantonen van basis- en vakbekwaamheid opslaan. Die vergaren zij door middel van schriftelijke en mondelinge feedback van collega's en leidinggevendenden, en leggen ze vast in tekst, beeld en videomateriaal. Mevolution is ook een hulpmiddel om te zien of de waarden van Signum, van de school en jouzelf als professional (nog) matchen. Het sluit daarmee aan op het Huis van Werkvermogen. Mevolution helpt medewerkers om meer eigenaarschap te nemen over hun eigen professionele ontwikkeling.

Functieprofielen en protocollen

Naar aanleiding van de vele acties door onderwijsprofessionals zijn in 2018 landelijk de salarissen omhooggegaan en dientengevolge heeft Signum haar functieprofielen bijgesteld. Ook zijn diverse protocollen geactualiseerd.

Werkdrukmiddelen

De acties van leerkrachten hebben ook geleid tot extra werkdrukmiddelen. De kracht van deze middelen was dat ze op schoolniveau konden worden ingezet. Teams maakten hierin eigen keuzes, in nauw overleg met de medezeggenschapsraden. De gelden zijn onder meer benut voor de inzet van extra (onderwijsondersteunend) personeel en vakleerkrachten, en ondersteuning bij projecten op school. Concreet betekent dit dat het volgende stappenplan is gevolgd:

1. Gesprek voeren met het team over de inzet van de werkdrukmiddelen.
2. Op basis van de uitkomst van het gesprek een bestedingsplan opstellen voor de werkdrukmiddelen.
3. Het bestedingsplan ter goedkeuring voorleggen aan de P-MR.

Onderstaand tabel is een overzicht van de besteding van werkdrukkiddelen. De totale bekostiging bedroeg € 430.938 waarvan is besteed volgens onderstaande tabel :

Werkdrukgeden		Schooljaar 2018-2019 tijdvak augustus t/m december 2018
		Eindtotaal
Materieel	€	25.288
Overig	€	2.562
Personeel	€	310.622
Professionalisering	€	1.360
Eindtotaal	€	339.833

Verzuim

In 2018 zagen we landelijk en ook bij Signum een toename van ziekteverzuim. Het versterkt onze ambitie om te zorgen dat ons personeel duurzaam inzetbaar is. We willen niet alleen verzuim bestrijden, maar zoeken ook naar aanknopingspunten voor preventie.

AVG

In 2018 is veel aandacht geweest voor de Algemene verordening gegevensbescherming (AVG). In dat kader is een zogenoemd privacy team opgesteld. In 2018 zijn grote slagen gemaakt voor wat betreft het beleid. De vertaalslag van dit beleid in concrete procedures en richtlijnen krijgt vervolg in 2019.

4. Huisvestingsbeleid

Onderhoud

Vanuit de gedachte om schooldirecteuren en teams te ontzorgen op het gebied van onderwijshuisvesting en facilitair beheer hebben ATO-scholenkring en Signum in 2012 de Stichting Beheer Kindcentra (SBK) opgericht. Door centrale coördinatie vanuit SBK zijn we in staat de scholen te ondersteunen met betrekking tot klein onderhoud, de groenvoorziening en de uitvoering van het groot onderhoud conform het meerjarenonderhoudsplan (MJOP). Naast deze taken regelt SBK een groot aantal facilitaire zaken teneinde het onderwijsproces zo soepel mogelijk te laten verlopen.

Inmiddels is er een bestuurlijk SLA tot stand gekomen tussen Signum en de SBK wat in het najaar bestuurlijk is bekrachtigd.

Actuele gebouwsituatie

Nieuwbouw Oberon

In 2015 heeft basisschool Oberon al een bouwbudget van 1,2 miljoen toegewezen gekregen vanuit de gemeente voor het realiseren van nieuwbouw. Sindsdien zijn er gesprekken gaande met de gemeente over het naastgelegen gebouw van basisschool Aquamarijn van ATO Scholenkring. In 2016 heeft een onderzoek plaatsgevonden naar de mogelijkheden om de scholen Aquamarijn en Oberon te huisvesten in een gezamenlijk gebouw. Samen met kinderopvangorganisatie Zonnelicht werken de scholen aan de realisatie van Kindcentrum Oosterplas. In 2018 is de samenwerking tussen de scholen geïntensiveerd: in dit kader is er nu één directeur voor beide scholen. Op dit moment is het in 2017 reeds aangevraagde bouwbudget voor het realiseren van een nieuwbouwdeel voor Aquamarijn nog onzeker. De toezegging van de gemeente aan de betrokken kinderopvangorganisatie met betrekking tot de overdracht van een bestaand pand op het terrein komt begin 2020 van rechtswege uit te vervallen. Dit biedt mogelijk andere perspectieven voor een optimale indeling van het terrein. In afwachting van de ontwikkeling is inmiddels wel het besluit genomen om Oberon per 1 augustus 2019 over te dragen aan het bestuur van ATO-scholenkring.

Kindcentrum De Borch

In augustus 2018 hebben de voormalige scholen De Borch en De Overlaet hun plannen om te komen tot een volledige fusie gerealiseerd. Vanaf de zomer 2018 zijn zij, binnen ATO, samen verder gegaan als Kindcentrum De Terp.

Kindcentrum Het Bossche Broek

In het afgelopen jaar heeft het bureau 'Space Value' een opdracht uitgevoerd in het kader van de stedenbouwkundige ontwikkelingen rondom de beide locaties van Kindcentrum Het Bossche Broek. Uit het onderzoek, dat in nauw overleg met alle betrokken partijen tot stand is gekomen, bleek dat het vinden van een unilocatie niet tot de mogelijkheden kon behoren. Daardoor is inmiddels het gemeentelijk besluit genomen om te gaan onderzoeken wat de consequenties zijn voor de realisering van twee nieuw te bouwen scholen op de bestaande locaties. Signum heeft aangegeven bij het Ministerie van OCW een verzoek in te willen dienen voor een extra zelfstandig brinnummer voor de locatie Kruisbroedershof teneinde deze ontwikkeling verder te optimaliseren.

Campus aan de Lanen

Na de voorbereidingen in 2017 voor de oprichting van het nieuwe kindcentrum Campus aan de Lanen heeft Signum in 2018 een BRIN-nummer voor de school ontvangen. Na intensief overleg met de gemeente 's-Hertogenbosch is vervolgens besloten om met ingang van het nieuwe schooljaar 2018-2019 een aantal lokalen te gaan betrekken in een tijdelijk gebouw aan de Lunersingel in Rosmalen. Dit is in opdracht van de gemeente net voor de zomervakantie door de firma De Meeuw opgeleverd. De locatie biedt ook tijdelijk onderdak aan kinderopvangorganisatie Ons Kindbureau en twee bovenbouwgroepen van Kindcentrum De Hoven. Op termijn zal er ook een samenwerking gaan plaatsvinden met het voortgezet onderwijs.

IHP 2018

Aan het einde van het jaar werd door de gemeente de definitieve versie van het Integraal Huisvestingsplan 2018 (IHP) gepresenteerd. Dit plan was de uiteindelijke opbrengst van een lang traject rondom de beschrijving van de huidige en toekomstige situatie met betrekking tot onderwijshuisvesting in de gemeente 's-Hertogenbosch. Ook werd opnieuw, samen met de gemeente, het 'op overeenstemmingsgericht overleg' (OOGO) ingericht.

In de gemeente is specifiek aandacht voor de duurzaamheid van de nieuwe gebouwen. De gemeente zal binnen het nieuwe IHP uitgaan van een investeringsbedrag per m2 dat hoger zal liggen dan de huidige VNG-norm. Zij gaan een investeringsbedrag van € 2400,- per m2 hanteren en, in geval van renovatie, 80% van dit bedrag. Dit is inclusief de gemeentelijke wens om volgens de BENG-norm te gaan bouwen. Als gevolg van het, in het najaar, vastgestelde IHP zal de gemeente een opdracht verstrekken aan een extern bureau om een stedenbouwkundig onderzoek uit te voeren naar de toekomstige ontwikkelingen voor de huidige locatie van Kindcentrum Het Palet.

5. Financieel beleid

Werkprocessen

De financiële functie voldoet aan de minimaal hieraan te stellen eisen. Vanuit dit normenkader heeft de accountant in haar managementletter wederom de opvolging van de adviezen beoordeeld.

De afgelopen jaren is veel geïnvesteerd in de verbetering van de registratie-, administratie- en verantwoordingsfunctie van de afdeling Financiële Administratie (FA). Nu de basis staat gaat de afdeling zich verder ontwikkelen. Betrouwbare financiële informatie vormt hiermee een solide basis waarop de afdeling verder kan bouwen. FA zal zich verder ontwikkelen naar een afdeling Finance & Control die partner in business is en ondersteunt vanuit de bedoeling. De afgelopen jaren is veel tijd besteed aan de administratieve ondersteuning van de andere stichtingen; veel meer dan geïnticeerd. Ook in 2018 is dit het geval. De focus komt de komende tijd veel meer te liggen op versterking van de eigen planning & control cyclus, waarbij geïnvesteerd wordt in de verdere ontwikkeling van de management control-functie binnen de afdeling. In 2019 is gestart met het ontwikkelprogramma Focus op de Basis.

De afdeling financiën staat voor de uitdaging om de veranderende informatiebehoefte vanuit de interne organisatie (directeuren, College van Bestuur, toezichthouder) en de externe stakeholders (accountant en het Ministerie van OCW) vorm te geven. Dat doet zij niet alleen. Het hele managementteam is hierbij betrokken.

Europese aanbestedingen

Voldoen aan wet- en regelgeving omtrent Europese aanbestedingen was ook in 2018 een belangrijk aandachtspunt. Aanbestedingen zijn intensieve trajecten. Niet alle kennis is in huis. Externe expertise is ingehuurd voor onder meer juridisch advies, publicatie op tendernet en de nota van inlichtingen. De directeuren worden betrokken in deze trajecten, zodat de uitvraag aansluit bij de organisatiebehoefte. In 2018 zijn de kavels 'kopieermachines' en 'meubilair' succesvol Europees aanbesteed.

Meerjarenplannen

In 2018 wilden we een meerjareninvesteringsplan opzetten, dit is doorgeschoven naar 2019. De meerjarenbegroting is beleidsarm opgesteld. In het kader van het traject om te komen tot een nieuw strategisch beleidsplan, is 2019 is in feite een overgangsjaar. Het actualiseren van het vigerende meerjarenonderhoudsplan vindt pas plaats in 2019. De schouw van onze onderwijsgebouwen heeft echter pas laat in 2018 plaatsgevonden. De schouwrappporten zijn dan ook pas in het nieuwe kalenderjaar vanuit SBK ontvangen.

6. Gemeenschappelijke Medezeggenschapsraad

Voor alle aangelegenheden die van gemeenschappelijk belang zijn voor alle scholen of voor de meerderheid van de scholen treedt de GMR in de plaats van de MR-en van de scholen. Elke MR kan een personeelslid en een ouderlid afvaardigen. De leden nemen zitting in de werkgroepen Financiën, Personeel of Onderwijs, ontwikkeling & ouders. Deze werkgroepen brengen gevraagd en ongevraagd advies uit met betrekking tot door de GMR te nemen besluiten. De MR-en van de SBO-scholen Sprankel en Toermalijn hebben in 2018 te kennen gegeven geen invulling meer te geven aan de zesde zetel die voor hen in de personeelsgeleding is gereserveerd. Besloten is deze specifieke zetel te laten vervallen en het GMR-reglement hierop aan te passen.

Samenstelling GMR en werkgroepen

In 2018 zijn er wisselingen geweest in de bezetting van de verkiezingsplatforms en de GMR. Met het vertrek van drie personeelsleden en twee ouders uit de GMR ontstonden ook vacatures voor de rollen van voorzitter GMR, voorzitter werkgroep Personeel en voorzitter werkgroep Financiën. Eind 2018 waren deze functies weer vervuld. Er is een nieuwe voorzitter gekozen en er is zowel in de personeelsgeleding als de oudergeleding een vacature ingevuld. Wel zijn er veel vacatures gebleven. Lang niet alle scholen zijn met een ouder en een personeelslid vertegenwoordigd. Omdat het moeilijk blijkt nieuwe leden te werven en we toch een goede afspiegeling en vertegenwoordiging van de scholen nastreven, is het voornemen om in 2019 de organisatie- en overlegvorm van de GMR tegen het licht te houden en mogelijk te herzien.

Bijeenkomsten

In 2018 heeft de GMR zes reguliere overleggen gehad met het College van Bestuur (CvB) en twee keer vergaderd met de Raad van Toezicht (RvT). Het dagelijks bestuur had tot de zomervakantie 2018 voorafgaand aan de GMR-vergaderingen overleg met de voorzitter van het CvB. In het kader van efficiency is besloten deze vergaderingen met ingang van het nieuwe schooljaar niet langer in te plannen. Als het nodig is, weten het dagelijks bestuur van de GMR en het CvB elkaar te allen tijde te vinden. Vast onderdeel van de GMR-vergaderingen zijn de mededelingen waarmee het CvB de GMR op de hoogte houdt van relevante ontwikkelingen binnen de organisatie.

Op 22 oktober 2018 heeft een ambitiegesprek plaatsgevonden tussen het dagelijks bestuur van de GMR en het CvB. In een informele setting is besproken hoe het CvB en de GMR aankijken tegen het functioneren van de medezeggenschap en welke speerpunten het CvB voor dit schooljaar benoemd heeft. Ook is afgesproken elk jaar een evaluatiegesprek te organiseren tussen dagelijks bestuur en CvB.

In het voorjaar is er een informeel overleg geweest met het dagelijks bestuur van de GMR van ATO Scholenkring over elkaars structuren van medezeggenschap. Bedoeling is om in 2019 de activiteitenplannen naast elkaar te leggen om te bekijken of en in hoeverre samen opgetrokken zou kunnen worden. Tevens is afgesproken dat beide GMR-en samenwerken wat betreft scholing (MR Start). Ook is een overleg gepland met de GMR van Stichting Leijestroom over de organisatie- en overlegstructuur van de GMR.

Andere belangrijke thema's waarbij de GMR in 2018 nauw betrokken was en die tijdens de bijeenkomsten aan de orde kwamen, zijn het nieuwe strategisch beleidsplan, de implementatie van de AVG, en het schoolondersteuningsplan.

Communicatie met achterban

De Inspectie van het Onderwijs vermeldde in 2017 in haar rapport dat de communicatie met de achterban/MR-en verbeterd kan worden op een aantal punten. Hiermee is in 2018 een start gemaakt. Zo zijn leden van de GMR naar aanleiding van de campagne 'Haal meer plezier uit je werk' bij de MR-en nagegaan of hier aandacht aan wordt besteed in de MR.

Scholing

In maart 2018 volgden 19 MR-leden en 2 GMR-leden de training 'MR-Verdieping' door de VOO. De training voorzag in de behoefte om ervaringen te delen en vragen te stellen met betrekking tot de dagelijkse uitvoeringspraktijk van de medezeggenschapsraden.

Evaluatie GMR

In het voorjaar heeft een evaluatie plaatsgevonden over het functioneren van de GMR en de samenwerking met het CvB. Er is een vragenlijst uitgezet onder GMR leden. Een belangrijke bevinding was dat de GMR kansen ziet voor verbetering van de relatie met de MR-en en het elkaar over en weer informeren. Informatievoorziening naar

de MR-en verloopt goed via de digitale postbussen voor MR-en. Zij worden in de gelegenheid gesteld mee te praten. De GMR kan meer doen als zij op de hoogte is van dingen die op meerdere scholen spelen. In contacten met MR-en kan worden nagevraagd welke punten leven. Thema's als inzet van werkdrukmiddelen kunnen GMR-leden bij de MR-en aan de orde stellen. Afgesproken is om dit punt en de andere uitkomsten van de evaluatie in 2019 op te pakken, dan wel er alert op te zijn. De evaluatie van de GMR staat opnieuw op de agenda in 2019.

Het uitgebreide jaarverslag en de evaluatie van de GMR zijn opvraagbaar.

7. Raad van Toezicht

Toezichtvisie en toezichtkader

De Raad van Toezicht (RvT) van Stichting Signum functioneert conform de Code Goed Bestuur en de voor de stichting geldende statuten en reglementen. De RvT heeft als taak om vanuit een maatschappelijke verantwoordelijkheid toe te zien op de strategie en het beleid van het College van Bestuur (CvB) en de algemene gang van zaken binnen de stichting. De RvT adviseert (gevraagd en ongevraagd) het CvB, fungeert als klankbord en vervult de werkgeversrol voor het CvB. Bij de vervulling van hun taak richten de toezichthouders zich naar het belang van de organisatie. Met het oog op een goede vervulling van haar taken gaat de Raad van Toezicht uit van een vastgesteld toezichtkader, met behulp waarvan de aangelegenheden die de aandacht van de RvT vragen, gestructureerd aan bod komen.

Strategisch beleidsplan

Behalve deze reguliere taken heeft het jaar 2018 voor de RvT in het teken gestaan van het nieuwe strategische beleidsplan. Zo heeft de RvT als toehoorder deelgenomen aan diverse sessies ter input voor het strategische beleidsplan. Op deze wijze zijn we als RvT niet alleen in de besluitvorming betrokken maar ook (zijdelings) betrokken bij het proces. Hierdoor is het mogelijk om het strategisch beleidsplan vanuit diverse invalshoeken te benaderen. Het vormt een goed fundament voor de integrale beoordeling van het uiteindelijke plan dat ter besluitvorming gepland staat in de junivergadering.

Tweehoofdig CvB

2018 stond in het teken van de bestuurlijke wisseling. Van een eenhoofdig CvB zijn we in 2018 gestart met een tweehoofdig CvB. Met ingang van 1 maart is Jan Heijmans gestart als voorzitter College van Bestuur en per 1 juni 2018 is Arlène Denissen benoemd tot lid CvB. In de oktobervergadering is aandacht besteed aan de werkverdeling tussen beide CvB leden en is er het 'reglement College van Bestuur' herzien. Het nieuwe bestuur heeft een '100-dagen presentatie' gegeven. Hierin hebben zij hun bevindingen aan de RvT gepresenteerd. Deze bevindingen zijn geconcretiseerd in een aantal verbeterpunten die zijn meegenomen in de begroting van 2019.

Gemeentelijke ombudscommissie

Een andere gelegenheid, waaraan de RvT buiten de reguliere vergadering veel aandacht heeft besteed, was het rapport van de gemeentelijke ombudscommissie. In dat kader heeft de raad veelvuldig overlegd met de diverse betrokkenen en actief haar toezichthoudende rol vervuld. In september 2018 heeft de RvT het bericht ontvangen dat deze langsepende kwestie is afgesloten.

Honorering

De leden van de RvT ontvangen jaarlijks een vergoeding waarvan de hoogte wordt vastgesteld door de RvT. De in dit kader verstrekte vergoedingen worden openbaar gemaakt in het financiële jaarverslag van de stichting. De RvT volgt de richtlijn van de VTOI bij het vaststellen van haar honorering die in zijn geheel binnen de WNT valt. De honorering geldt als een totale vergoeding, de RvT maakt geen gebruik van een onkostenregeling.

Professionalisering

In 2017 is er een procedure zelfevaluatie vastgesteld en in 2018 heeft de RvT een zelfevaluatie volgens deze procedure gehouden. Daarbij is gekeken naar het functioneren van de RvT als geheel en het functioneren in relatie tot het CvB. Daarbij zijn de volgende thema's aan de orde geweest: beleidsontwikkeling, rol en taakverdeling, onafhankelijke opstelling, randvoorwaarden, kennis & ervaring en sociale kenmerken. Naar aanleiding van deze evaluatie heeft de RvT onder meer de volgende verbeterpunten geformuleerd:

- Betere monitoring van het handelen van de RvT voor wat betreft de Code Goed Bestuur en vastgestelde reglementen. De monitoring hiervan zal een vast punt worden op de evaluatieagenda;
- De RvT hecht eraan om ook onderling discussies te kunnen voeren. Een uur voorafgaand aan de reguliere RvT vergadering (in gezamenlijkheid met CvB) is er een overleg tussen de RvT leden;
- Een punt waarop de RvT nog ruimte voor verbetering ziet, betreft het risicomanagement.

Bob Van Kuijck en Henri Van Mil hebben beide een leergang gevolgd aan de VTOI-NVTK Academie. In 2019 zal de evaluatie van de RvT onder leiding van een externe partij plaatsvinden.

Samenstelling

De RvT bestond op 1 januari 2018 uit vijf personen. Binnen de RvT zijn alle relevante kennisvelden, deskundigheden en relevante externe netwerken vertegenwoordigd. Elk lid is een generalist die tevens een bepaald specialisme meebrengt. Door privéomstandigheden heeft Leon Spaan in de junivergadering van de RvT zijn voorzitterstaken overgedragen aan Carolien Angevaren. Bob van Kuijck is in deze vergadering benoemd tot vicevoorzitter.

Naam	Benoeming	Herbenoeming	Aftreden per
Anne-Miek Nelissen-Hanssen	01-04-2011	herbenoemd	april 2019
Bob van Kuijck	01-01-2014	herbenoemd	juli 2021
Leon Spaan (voorzitter)	01-01-2014	herbenoemd	januari 2022
Carolien Angevaren (vicevoorzitter)	01-08-2015	augustus 2019	juli 2023
Henri van Mil	01-09-2017	augustus 2021	juli 2025

[Samenstelling RvT en rooster van aftreden](#)

Lid: Leon W.J. Spaan

Geboortejaar 1964

Hoofdfunctie: Algemeen directeur / rector OMO Scholengroep Boxtel (Jacob Roelandslyceum en Baanderherencollege)

Nevenfuncties

- Bestuurslid Samenwerkingsverband Passend Onderwijs Voortgezet Onderwijs De Meijerij 's-Hertogenbosch

Lid: Anne-Miek M.L.M. Nelissen-Hanssen

Geboortejaar 1948

Nevenfuncties

- Lid Raad van Toezicht Stichting Dichterbij
- lid bestuur Stichting Gedragswerk
- Voorzitter bestuur Stichting Hospicezorg 's-Hertogenbosch e.o.
- Lid bestuur Stichting Bernhoven

Voorzitter: Carolien M. Angevaren

Geboortejaar 1965

Hoofdfunctie: Sectorhoofd Incidentbestrijding

Brandweer Brabant-Noord

Nevenfuncties

- Lid Algemeen Bestuur Waterschap Aa en Maas

Lid: Bob (J.) R.H.J. van Kuijck

Geboortejaar 1965

Hoofdfunctie: Directeur SERUM Consultancy

Nevenfuncties

- Commissaris BMOP Holding
- Lid Raad van Toezicht Cambium College

Lid: Henri van Mil

Geboortejaar 1963

Hoofdfunctie: Directeur GEODAN

Nevenfuncties

- * lid van de investeringscommissie van het Brabant Startup Fund van de Provincie Noord-Brabant

Commissies

De Raad van Toezicht kent nu de volgende commissies:

- Auditcommissie: Bob van Kuijck (voorzitter) en Henri van Mil
- Remuneratiecommissie: Carolien Angevaren (voorzitter) en Anne-Miek Nelissen-Hanssen
- Kwaliteitscommissie: Henri van Mil en Leon Spaan (voorzitter).

Door de privéomstandigheden van Leon Spaan heeft er ook een wisseling in de commissies plaatsgevonden.

Auditcommissie

De auditcommissie houdt zich bezig met de governance- en financiële aangelegenheden van de stichting, bereidt de bespreking van de governance- en financiële aangelegenheden van de RvT voor en adviseert de RvT over de te dien aanzien te nemen besluitvorming. In de auditcommissie wordt de besluitvorming voor de externe accountant voorbereid en worden de managementletter, jaarrekening, begroting en het jaarverslag behandeld.

Al een geruim aantal jaren heeft Signum dezelfde accountant. Daarom is het besluit genomen om een nieuwe accountant te selecteren voor de controle van boekjaar 2019.

Remuneratiecommissie

De remuneratiecommissie adviseert de Raad van Toezicht onder andere met betrekking tot de rol die de RvT vervult als werkgever van het CvB. In het verslagjaar heeft de remuneratiecommissie zich in dat kader intensief beziggehouden met de werving, selectie en benoeming van de beide nieuwe leden van het CvB. Ook houdt de commissie tweemaal per jaar een functioneringsgesprek met de individuele leden van het CvB. Aan het begin van het schooljaar in de vorm van een plangesprek en tegen het einde van het schooljaar via een evaluatiegesprek. Bovendien vindt jaarlijks een evaluatiegesprek plaats met de beide CvB leden gezamenlijk. Omdat beide leden van het CvB nog maar kortgeleden zijn benoemd is er dit jaar voor gekozen om het plangesprek met beide leden van het CvB gezamenlijk te houden. Voorts volgt de remuneratiecommissie de landelijke ontwikkelingen op het gebied van de arbeidsvoorwaarden en honorering van het CvB en de RvT en adviseert de commissie de RvT in voorkomende gevallen met betrekking tot de vaststelling van de honorering van CvB- en RvT-leden; zulks in overleg met de auditcommissie. Daarbij worden de voorgeschreven kaders van de WNT en de richtlijnen van de VTOI in acht genomen.

Bijeenkomst en besluiten

De RvT en het CvB vergaderden in 2018 zes keer samen en twee keer in gezamenlijkheid met de GMR.

Buiten de reguliere vergadercyclus zijn ook de diverse commissies bij elkaar geweest. Belangrijke besluiten waren:

- Aanstelling nieuwe leden CvB;
- Goedkeuring aan het besluit van het CvB tot het samenvoegen van basisscholen Overlaet en de Borch;
- Goedkeuring aan het besluit tot het vaststellen van het reglement College van Bestuur.

8. Financiële situatie op balansdatum

Het resultaat

Het netto exploitatieresultaat is uitgekomen op € -983.153 negatief (2017: € -339.805). Het resultaat is opgebouwd uit het resultaat uit gewone bedrijfsvoering en een resultaat uit financiële baten en lasten. Het rendement op het vermogen tendeert naar nul. Met de huidige rentestand is het niet mogelijk om 'in het verleden behaalde resultaten' op liquide middelen en beleggingen te evenaren. In de begroting 2019 wordt voortaan dan ook uitgegaan van een minimaal rendement van € 2.000.

De realisatie wijkt fors af van de begroting. Voor een groot deel komt dit omdat in de begroting geen rekening gehouden kon worden met een aantal onzekerheden in het kader van de nieuwe cao. Daarnaast is het lerarentekort merkbaar in de flexibele schil. In 2018 stijgen per saldo de lasten sterker dan de baten toenemen. De Rijksbekostiging komt uit op € 39,7 miljoen. Dit is ruim € 2,7 miljoen meer dan begroot en € 2,1 miljoen meer dan vorig jaar. In de cao-onderhandelingen is afgesproken dat PO-schoolbesturen zelf een deel van de salarisverhogingen financieren uit de niet-effectief ingezette functiemixmiddelen PO-sector (€75 mln.).

In 2018 heeft Signum via het Samenwerkingsverband PO De Meierij in het kader van passend onderwijs € 1,0 miljoen ontvangen. Deze inkomsten blijven hiermee gelijk ten opzichte van 2017. Het gaat specifiek om de middelen voor lichte ondersteuning (via SSPOH) en de arrangementen voor extra ondersteuning.

De hogere Rijksbekostiging is verder te verklaren door de hogere beschikking middelen prestatie-box.

De hogere personele lasten (€ 3,0 miljoen) hebben ook te maken met de nieuwe cao, het werkdrukakkoord en het lerarentekort (hogere GPL en relatieve dure vervangingskosten bij ziekte en vacatures)..

Netto resultaat	Realisatie	begroot	realisatie
	2018	2018	2017
Baten	€ 40.776.638	€ 37.806.354	€ 38.772.268
Lasten	€ 41.748.855	€ 37.925.224	€ 39.118.792
Saldo baten en lasten	€ -972.217	€ -118.870	€ -346.524
Buitengewoon resultaat	€ 0	€ 0	€ 0
Financiële baten en lasten	-€ 10.936	€ 61.968	€ 6.719
Netto resultaat	€ -983.153	€ -56.902	€ -339.805

Resultaatbestemming

Het exploitatieresultaat 2018 wordt geboekt ten laste van de algemene reserve. De mutaties in de bestemmingsreserves publiek en privaat komen ten gunste van de algemene reserve. Per saldo neemt de algemene reserve af met € 107.830.

Mutatie algemene reserve	2018
Netto resultaat	€ -983.153
Mutaties bestemmingsreserves	€ 875.323
- reserves publiek	€ -869.637
- reserves privaat	€ -5.687
Toevoeging aan algemene reserve	€ -107.830

Vermogenspositie

Het totale vermogen is ultimo 2018 gedaald naar € 18,5 miljoen (2017: € 19,7 miljoen). Signum heeft hiermee een robuuste vermogenspositie. Het eigen vermogen daalt mee met het exploitatieresultaat en is gelijk aan € 10,0 miljoen. De liquiditeit daalt mee met de afname van de kortlopende schulden.

BALANS	31-dec-18	31-dec-17
ACTIVA		
Materiële vaste activa	€ 5.312.086	€ 5.104.101
Financiële vaste activa	€ 2.447.181	€ 2.987.974
<u>Flottende activa</u>		
Vorderingen	€ 3.316.262	€ 3.752.863
Liquide middelen	€ 7.479.099	€ 7.926.064
Totaal activa	€ 18.554.628	€ 19.771.002
PASSIVA		
Eigen vermogen	€ 9.996.144	€ 10.979.296
Voorzieningen	€ 2.058.590	€ 2.070.927
Kortlopende schulden	€ 6.499.894	€ 6.720.779
Totaal passiva	€ 18.554.628	€ 19.771.002

Kengetallen vermogens- en budgetbeheer

De kengetallen zijn een momentopname, berekend naar de in de jaarrekening vastgelegde situatie per 31 december. De trendmatige ontwikkeling van de kengetallen over meerdere jaren geeft een afspiegeling van het gevoerde financiële beleid. De solvabiliteit verschaft inzicht in de financieringsopbouw en geeft aan in hoeverre op lange termijn aan de verplichtingen voldaan kan worden. De ondergrens, die het Ministerie van OCW hanteert, is 30%. De solvabiliteit ultimo 2018 is gelijk aan 65% (2017: 65%). *Definitie: Eigen vermogen, inclusief voorzieningen gedeeld door het totale vermogen (balanstotaal).*

Het weerstandvermogen (25%) relateert de omvang van het eigen vermogen aan de grootte van de stichting. De inspectie van het onderwijs hanteert een ondergrens van 5%. Een instelling komt in de gevarezone indien het weerstandvermogen onder de 10% uitkomt. Signum zit daar ruim boven. *Definitie: Eigen vermogen gedeeld door de totale baten (exclusief bijzondere baten).*

De liquiditeit geeft aan in hoeverre op korte termijn aan de verplichtingen kan worden voldaan. Voor 2018 geldt dat de flottende activa de kortlopende schulden overstijgen. De liquiditeit komt uit op 1,7 (2017: 1,7) en ligt daarmee boven de bovengrens van het Ministerie van OCW (1,5). *Definitie: De verhouding tussen de flottende activa (som van liquide middelen, vorderingen en voorraden) en de kortlopende schulden.*

De rentabiliteit geeft aan welk percentage van de totale baten (opbrengsten) overblijft na aftrek van de lasten (kosten). De rentabiliteit komt uit op -2,4% (2017: -0,9%). *Definitie: het resultaat gewone bedrijfsvoering gedeeld door de totale baten uit gewone bedrijfsvoering x 100 procent.*

Kengetallen vermogensbeheer	2018	2017	signaleringsgrenzen	
			onder	boven
Solvabiliteit (EV+VZ/TV)	65%	65%	30%	geen
Weerstandvermogen	25%	28%	5%	geen
Liquiditeit (VA/VS)	1,7	1,7	0,75	1,50
Rentabiliteit	-2,4%	-0,9%	0,0%	5,0%

Het Ministerie OCW heeft geen ondergrenzen vastgesteld voor de kengetallen budgetbeheer. Alleen voor de huisvestingsratio is een bovengrens vastgesteld. De waarden van de kengetallen zijn ten opzichte van vorig jaar nauwelijks gewijzigd. De Rijksbijdrage als percentage van de totale inkomsten is gelijk aan 97% en geeft weer dat Signum bijna geen andere inkomsten naast de Rijksbijdragen kent (2017: 97%). De uitgaven aan gebouwgerelateerde posten omvatten 8% van de totale lasten (2017: 7%). De personele lasten als aandeel in de totale lasten is met 1% toegenomen tot 84%. De dekkingsgraad van het eigen vermogen ten opzichte van de totale lasten is 24% (2017: 28%). Het aandeel personele lasten als percentage van de Rijksbijdrage is gelijk aan 89% (2017:86%).

Kengetallen budgetbeheer	2018	2017	signaleringsgrenzen	
			onder	boven
Rijksbijdragen/baten:	97%	97%	geen	geen
Personele lasten/totale lasten	84%	83%	geen	geen
Huisvestingsratio	7%	8%	geen	10%
EV/totale lasten	24%	28%	geen	geen
Personele lasten / rijksbijdragen	89%	86%	geen	geen

Jaarrekeningcontrole

De jaarrekening is gecontroleerd door Deloitte te Eindhoven. De accountant heeft haar werkzaamheden gebaseerd op de uitgangspunten die worden vastgelegd in het Onderwijscontroleprotocol OCW/EL&I 2018. De controle is gericht op de inrichting van de jaarstukken en de rechtmatige besteding en verkrijging van Rijksbijdragen.

Treasury

Het treasury-beleid van de stichting is risicomijdend en defensief. Daarbij worden de richtlijnen uit de OCW-Regeling "Beleggen, Lenen en Derivaten OCW 2016", die het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap heeft opgesteld (6 juni 2016 met kenmerk WJZ/800938), nageleefd.

Signum heeft een treasury-statuut waarin kaders zijn vastgelegd: uitgangspunten, doelstellingen, richtlijnen en limieten. Signum belegt niet in derivaten en heeft geen leningen opgenomen noch uitgezet uit welke hoofde dan ook en heeft hierdoor geen koersrisico's en kredietrisico's. Wel heeft Signum in het verleden het overschot aan liquide middelen in obligaties uitgezet. De waarde van de financiële activa bedraagt ultimo 2018 € 2,4 miljoen. Toekomstgericht wordt deze afgebouwd.

De treasury-functie is beperkt en richt zich voornamelijk op geldstroombeheer en de administratieve organisatie omtrent de activiteiten die nodig zijn voor een efficiënt betalingsverkeer.

De financiële functie

Signum werkt met een Planning & Control cyclus (P&C-cyclus). Tweemaal per jaar verschijnen voortgangsrapportages (RAPs). De RAP4 en de RAP8 vormen tijdens het boekjaar samen met de soft-close (RAP12), het geheel van rapportages over de financiële stand van zaken. Deze voortgangsrapportages bestaan uit een analyse van de exploitatie, een prognose van de jaareindeverwachting met bijstellingsvoorstellen, een tussentijdse balanspositie, een overzicht van kengetallen vermogens- en budgetbeheer en een geactualiseerde liquiditeitsprognose.

9. Continuïteitsparagraaf

Met de continuïteitsparagraaf kan iedere belanghebbende en belangstellende kennisnemen van de wijze waarop Signum omgaat met de financiële gevolgen van het gevoerde en nog te voeren beleid. De paragraaf draagt tevens bij tot tijdige signalering van situaties die mogelijk om maatregelen vragen. Daarmee wordt voorkomen dat in een (te) laat stadium de noodzaak tot ingrijpen helder wordt. Deze paragraaf volgt de leidraad van de Minister van OCW en bestaat uit een deel A: 'gegevensset' en een deel B: 'overige rapportages'.

DEEL A: GEGEVENSSET

Kengetallen personeel

De formatie van Signum voor het schooljaar 19/20 is gelijk aan 496 fte. Medewerkers die gedetacheerd worden, zijn hierin niet opgenomen. De formatie voor de komende drie schooljaren neemt af met de verwachte leerlingendaling (1,0 fte per 25 leerlingen). De inzet OOP blijft ongewijzigd.

Formatie 2019-2022	SJ 19/20	SJ 20/21	SJ 21/22	SJ 22/23
Formatie directie	23,14	24,14	24,14	24,14
Formatie onderwijzend personeel	371,06	370,82	369,50	370,62
Formatie onderwijs ondersteunend personeel	101,67	101,67	101,67	101,67
Formatie totaal	495,87	496,63	495,31	496,43

Leerlingenprognose

Bron is de integrale leerlingenprognoses 2018-2033 van de gemeente 's-Hertogenbosch. Basis vormt de leerlingentelling per 1 oktober 2018. De opeenvolgende jaren zijn gebaseerd op de trendbeweging in de leerlingenprognoses van de gemeente. Voor het eerst in jaren heeft Signum te maken met krimp. Het leerlingaantal is in 2018 gedaald met 179 leerlingen. De krimp houdt nog twee jaar aan, waarna een lichte stijging geprognosticeerd wordt. Te verklaren door de nieuw te stichten school in de wijk De Lanen in de VINEX-locatie De Groote Wielen.

Onderstaande tabel en grafiek geven inzicht in de ontwikkeling leerlingenaantallen op bestuursniveau per schooljaar en per kalenderjaar.

Het bestuur van het samenwerkingsverband passend onderwijs De Meierij heeft besloten dat er géén toelaatbaarheidsverklaring (TLV) meer voor het speciaal basisonderwijs (SBO) worden afgegeven. De verwachting is dat er steeds minder leerlingen naar het SBO gaan en dat deze leerlingen hun weg naar het reguliere onderwijs vinden.

Leerlingenprognose 2018-2021	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Leerling aantallen PO	6341	6.179	6.173	6.175	6.203	6.276
Leerling aantallen SBO	125	108	108	73	73	73
wijzigingen in leerlingaantal t-1		-179	-6	-33	28	73

Meerjarenbegroting 2018-2021

Signum werkt met een intern allocatiemodel waarbij middelen worden verdeeld op schoolniveau. Voor school-overstijgende zaken worden middelen op bestuursniveau gealloceerd.

De geprognosticeerde leerlingaantallen zijn bepalend voor het vaststellen van de inkomsten voor de meerjarenbegroting. De krimp en het negatieve herverdeeffect van de onderwijsachterstandsmiddelen (SJ 19/20) zetten de meerjaren begroting onder druk. Bij de uitgaven vormen de personele verplichtingen die Signum heeft in het kalenderjaar 2019 het uitgangspunt. De meerjarenbegroting laat een resultaat zien dat onder de nullijn uit komt. Deze meerjarenbegroting is nu nog beleidsarm¹ opgesteld. Signum streeft ernaar om beleidsrijk te begroten, waarbij financiële ruimte vrijkomt voor de bedoeling; goed onderwijs. Dit betekent dat structurele lasten in evenwicht moeten zijn met structurele inkomsten. Vanaf het Bestuursformatieplan 2019/2020 zet Signum in om meerjarig op deze evenwicht tussen structurele lasten en structurele baten uit te komen.

Bij het totstandkomingsproces van het nieuwe strategisch beleidsplan wordt de meerjarenbegroting beleidsrijk geactualiseerd.

Voor de goede orde wijzen wij de lezer erop, dat in de meerjarenbegroting geen rekening is gehouden met toekomstige (nog niet bekende) beleidswijzigingen en dat deze uitgaat van de huidige (bekende) wet- en regelgeving. Daarbij is de kans groot, dat de realisatie in de toekomst zal afwijken, mede omdat de praktijk weerbarstig is.

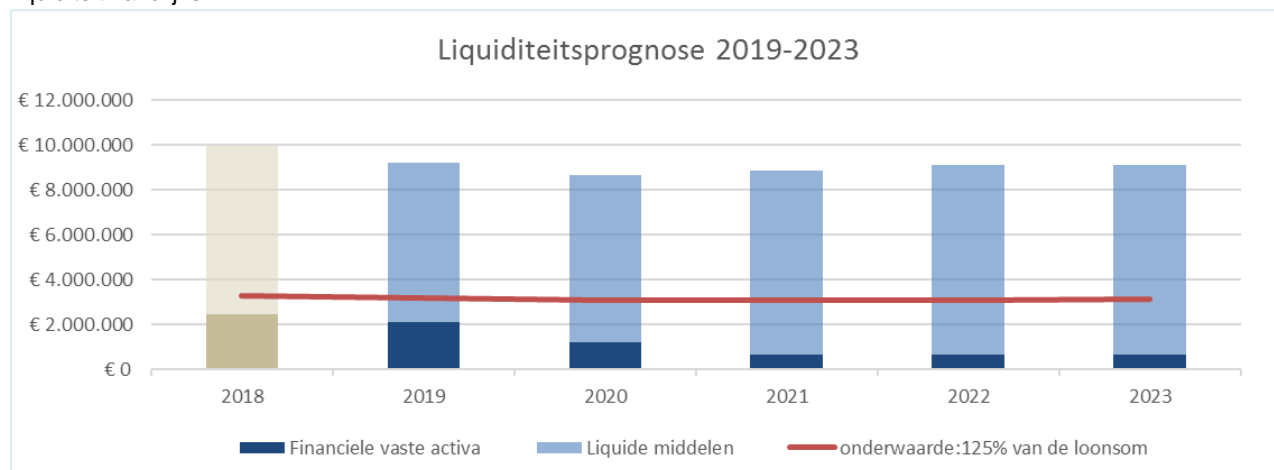
De uitgaven na 2019 zijn geïndexeerd (prijsindex van 1,4%). Vanaf 2019 is het verwachte gemiddelde rendement op beleggingen tot nihil teruggebracht.

Begroting 2019 -2023	jaarrekening 2018	Begroot 2019	Begroot 2020	Begroot 2021	Begroot 2022	Begroot 2023
Baten						
3.1 Rijksbijdragen OCW	€ 38.696.011	€ 37.734.671	€ 36.775.808	€ 36.637.033	€ 37.018.235	€ 37.225.167
3,1 doorbetalingen passend onderwijs	€ 1.010.449	€ 1.418.953	€ 1.418.953	€ 1.418.953	€ 1.418.953	€ 1.418.953
3.2 Overige overheidsbijdr. en -subs.	€ 889.149	€ 805.654	€ 805.654	€ 805.654	€ 805.654	€ 805.654
3.5 Overige baten	€ 181.029	€ 21.836	€ 21.836	€ 21.836	€ 21.836	€ 21.836
	€ 40.776.638	€ 39.981.114	€ 39.022.251	€ 38.883.476	€ 39.264.679	€ 39.471.610
Lasten						
4.1 Personeelslasten	€ 35.146.929	€ 33.809.789	€ 32.873.202	€ 32.835.177	€ 32.990.252	€ 33.136.621
4.2 Afschrijvingen	€ 939.417	€ 1.248.082	€ 1.108.641	€ 971.177	€ 865.178	€ 848.783
4.3 Huisvestingslasten	€ 2.918.175	€ 2.579.872	€ 2.577.410	€ 2.563.869	€ 2.575.358	€ 2.605.314
4.4 Overige instellingslasten	€ 2.744.334	€ 2.688.937	€ 2.686.371	€ 2.672.257	€ 2.684.232	€ 2.715.454
	€ 41.748.855	€ 40.326.679	€ 39.245.624	€ 39.042.480	€ 39.115.021	€ 39.306.173
Saldo van baten en lasten	€ -972.217	€ -345.565	€ -223.373	€ -159.004	€ 149.657	€ 165.437
saldo financiële baten en lasten	€ -10.936	€ 1.740	€ 2.000	€ 2.000	€ 2.000	€ 2.000
Exploitatieresultaat	€ -983.153	€ -343.825	€ -221.373	€ -157.004	€ 151.657	€ 167.437

In de begroting 2019 is uitgegaan van een formatieve taakstelling, die de formatie meer in lijn brengt met de ontwikkeling van de leerlingaantallen en het krimpscenario dat zich nu aftekent. Deze formatieve taakstelling vereist een zorgvuldige en beheerste implementatie. In de praktijk betekent dit dat deze formatieve taakstelling getemporeerd is en pas effectief wordt vanaf 1 augustus 2019.

Liquiditeitsprognose

Voor de begrotingsperiode 2019-2023 is een liquiditeitsprognose opgesteld. Daarbij is uitgegaan van het meerjaren exploitatieresultaat, het investeringsprogramma en het onderhoudsprogramma. De liquiditeit voldoet aan de minimaal benodigde liquiditeit, welke gelijk is aan 25% van de maandelijkse loonkosten (rode lijn in de grafiek). De trend, mede ingegeven door de meerjarenbegroting, laat zien dat Signum ruim boven de minimaal beoogde liquiditeit zal blijven.

Meerjaren balans 2018-2021

De balans is een momentopname ultimo verslagjaar en minder nauwkeurig te prognosticeren dan de baten en lasten. Onderstaand is opgenomen de balans in meerjarenperspectief. Vertrekpunt vormt de stand ultimo 2018. De 'ontwikkeling' van de balansposten, opgenomen in de begroting 2019, zijn aangehouden:

- Gemiddeld investeringsniveau van € 700.000 in materiële vaste activa per jaar;
- Afbouw financiële vaste activa;
- Ongewijzigd niveau vorderingen tot ultimo 2023;
- Liquiditeit wijzigt mee met de kasstroom uit gewone bedrijfsvoering en de afbouw van de financiële vaste activa;

- Het eigen vermogen daalt mee met het begrote rekening resultaat 2019-2023;
- Boekwaarde voorzieningen beweegt mee met het geplande uitvoeringsprogramma onderhoud;
- Gelijkblijvend niveau van kortlopende schulden tot ultimo 2023.

BALANS 2019-2023	jaarrekening 2018	Begroot 2019	Begroot 2020	Begroot 2021	Begroot 2022	Begroot 2023
ACTIVA						
Materiële vaste activa	€ 5.312.086	€ 5.506.489	€ 5.085.164	€ 4.643.982	€ 4.446.829	€ 4.446.829
Financiële vaste activa	€ 2.447.181	€ 2.080.143	€ 1.206.662	€ 666.286	€ 666.286	€ 666.286
<u>Vlottende activa</u>						
Vorderingen	€ 3.316.262	€ 3.316.262	€ 3.316.262	€ 3.316.262	€ 3.316.262	€ 3.316.262
Liquide middelen	€ 7.479.099	€ 7.132.310	€ 7.451.999	€ 8.181.205	€ 8.434.666	€ 8.434.666
Totaal activa	€ 18.554.628	€18.035.204	€17.060.088	€16.807.735	€16.864.043	€16.864.043
PASSIVA						
Eigen vermogen						
algemene reserve	€ 5.809.518	€ 5.637.606	€ 5.526.919	€ 5.448.417	€ 5.524.246	€ 5.440.527
bestemmingsreserves publiek	€ 3.765.058	€ 3.593.146	€ 3.482.459	€ 3.403.957	€ 3.479.786	€ 3.563.505
bestemmingsreserves privaat	€ 421.567	€ 421.567	€ 421.567	€ 421.567	€ 421.567	€ 421.567
Voorzieningen	€ 2.058.590	€ 1.882.991	€ 1.129.248	€ 1.033.899	€ 938.550	€ 938.550
Kortlopende schulden	€ 6.499.894	€ 6.499.894	€ 6.499.894	€ 6.499.894	€ 6.499.893	€ 6.499.893
Totaal passiva	€ 18.554.628	€18.035.204	€17.060.088	€16.807.735	€16.864.043	€16.864.043

Kengetallen vermogens- en budgetbeheer

Voor de kengetallen vermogens- en budgetbeheer geldt hetzelfde als de balans. De stand ultimo 2018 vormt vertrekpunt en de ontwikkelingen in de begroting zijn 'gevolgd'. De solvabiliteit toont een lichte neerwaartse trend. De liquiditeit neemt toe door de afbouw van de beleggingsportefeuille. De kengetallen budgetbeheer zijn over de jaren stabiel.

Kengetallen vermogensbeheer	Signaleringsgrenzen		2019	2020	2021	2022
	onder	boven				
Solvabiliteit (EV+VZ/TV)	30%	geen	64%	62%	61%	61%
Weerstandvermogen	5%	geen	24%	24%	24%	24%
Liquiditeit (VA/VS)	0,75	1,50	1,6	1,7	1,8	1,8
Rentabiliteit	0%	5%	-0,9%	-0,6%	-0,4%	0,4%
Kengetallen budgetbeheer						
	Signaleringsgrenzen		2019	2020	2021	2022
	onder	boven				
Rijksbijdragen/baten:	geen	geen	98%	98%	98%	98%
Personele lasten/totale lasten	geen	geen	84%	84%	84%	84%
Huisvestingsratio	geen	10%	6%	7%	7%	7%
EV/totale lasten	geen	geen	24%	24%	24%	24%
Personele lasten / rijksbijdragen	geen	geen	86%	86%	86%	86%

DEEL B: OVERIGE RAPPORTAGES

Achtereenvolgens komen aan de orde:

- B1. Rapportage aanwezigheid en werking van het interne risicobeheersing- en controlesysteem
- B2. Beschrijving van de belangrijkste risico's en onzekerheden
- B3. Rapportage toezichthoudend orgaan.

B1. Planning & Control

De P&C-cyclus voldoet aan de minimaal hieraan te stellen eisen. Het planning & control instrumentarium bestaat o.a. uit de begroting (inclusief schoolbegrotingen), het bestuursformatieplan, de tussentijdse voortgangsrapportages en de jaarrekening. In 2018 is naast de reguliere tussentijdse rapportages RAP4 en RAP8, een extra tussentijdse rapportage gepubliceerd: RAP5.

In 2019 werkt Signum aan de verdere ontwikkeling van de P&C-cyclus. De begroting versus realisatie kent aan de batenkant een aantal onzekerheden, die niet beïnvloedbaar en slecht te voorspellen zijn. Aan de lastenkant zijn er ook afwijkingen ten opzichte van begroting en ten opzichte van voorgaande prognoses. In 2018 fluctueren de prognoses van het exploitatieresultaat in de tussentijdse rapportages fors (RAP4: -€660.000; RAP5: -€355.000; RAP8 -€405.000; Begroting 2019 -€538.000 en RAP12 -€990.000). Signum wil meer grip krijgen op de fluctuaties in de prognoses van de baten en lasten om beter te kunnen sturen op resultaat en de realisatie van doelstellingen. In het Strategisch Beleidsplan 2019-2023 is een ontwikkelprogramma opgenomen; 'Focus op de Basis'. In 2019 is reeds gestart met de uitrol van dit ontwikkelprogramma. Signum streeft met deze implementatie naar een wendbare bedrijfsvoering die continuïteit waarborgt en (financiële) ruimte creëert voor verandering, vernieuwing en verbetering (innovatie) in het primaire proces. Een belangrijk door dit ontwikkelprogramma op te leveren deelresultaat is het herontwerp van onze PDCA-cyclus, waardoor Signum beter in staat is om te sturen op resultaat en de realisatie van doelstellingen. Ook de implementatie van de begrotingsapplicatie COGIX, een add-on applicatie voor AFAS, zal een bijdrage leveren aan het genereren van betere prognoses. Met COGIX zal het mogelijk zijn om real-time inzicht te hebben in de financiële prestatie binnen Signum. Bijkomend voordeel is dat doordat COGIX ook budgetbeheer op schoolniveau makkelijker maakt, directeuren beter in staat zijn om hun financiële stand van zaken te beheren. Hiermee wordt het eigenaarschap en de financiële bewustwording bij directeuren versterkt.

Het herontwerpen van de PDCA-cyclus begint met het formuleren van transparante en gedragen financiële kaders en kengetallen waarop gestuurd kan worden. Deze kaders en kengetallen worden opgenomen in een Financieel Beleidsnota. Het opstellen en vaststellen van een Financieel Beleidsnota is een van de deelprojecten van het ontwikkelprogramma Focus op de Basis. Onderzoek Organisatie & Overhead vormt een ander deelproject uit het ontwikkelprogramma Focus op de Basis. Dit onderzoek levert o.a. een benchmark overhead op met vergelijkingsinformatie ten opzichte van soortgelijke PO besturen. De resultaten uit dit onderzoek vormen belangrijke input voor het Financieel Beleidsnota.

B2. Risicoparagraaf

Het risico- en beheersysteem binnen Signum voldoet aan de minimaal hieraan te stellen eisen. Risicomanagement is geborgd in AO/IC-processen die gestructureerd en consistent worden uitgevoerd. Risico's zijn geïdentificeerd en beheersmaatregelen zijn geformuleerd. De kwaliteit van de uitvoering van deze risicomanagementprocessen is nu nog persoonsafhankelijk en kwetsbaar voor uitval van sleutelfunctionarissen. Dit beeld komt overeen met een procesvolwassenheidsniveau 2 (herhaalbaar, maar intuïtief). In 2019 gaat Signum haar risico- en beheersysteem verder ontwikkelen naar procesvolwassenheidsniveau 3 (gedefinieerd). Deze verdere ontwikkeling maakt deel uit van het ontwikkelprogramma 'Focus op de Basis'.

Strategisch risicoprofiel

De context waarin Signum opereert is sterk in beweging. De externe context kenmerkt zich door:

- Forse bezuinigingen die vanaf 2019 een versterkt negatief effect op de budgettaire ruimte hebben, terwijl in de publieke opinie het beeld overheerst dat er 'extra middelen' beschikbaar zijn voor het PO.
- Onzekerheid over ontwikkelingen aangaande het onderwijsstelsel en de bekostigingsgrondslagen.
- Steeds negatiever klinkende publiek debat over de vermogenspositie van schoolbesturen PO

en de roep om meer overheidssturing op besteding van middelen (meer middelen direct naar scholen in plaats van naar schoolbesturen).

- Demografische ontwikkelingen voorspellen afnemende leerlingenaantallen.
- Toenemende concurrentie, waarbij sprake kan zijn van zowel een *upside* als van een *downside risk*;
- Complex landschap van gelieerde partijen en samenwerkingsverbanden die zeggenschap hebben over onderwijsmiddelen en de resulterende vermogensgroei van deze gelieerde partijen en samenwerkingsverbanden.
- Schaarste op de arbeidsmarkt en in mensen die vorm kunnen geven aan het onderwijs van de toekomst;
- Technologische ontwikkelingen die het onderwijs beïnvloeden;
- Toenemende maatschappelijke aandacht voor veiligheid en bescherming van privacy;
- Toenemende heterogeniteit in van relevante doelgroepen en hun eisen aan het onderwijs.

De interne context ontwikkelt zich als volgt:

- De kwaliteit van het onderwijs is in de basis goed op orde. Ouders, kinderen en medewerkers zijn overwegend tevreden. Het fundament van de kindcentraontwikkeling met gekwalificeerde leerkrachten en pedagogisch personeel met verbindingen in de wijk is op orde.
- In 2018 is een keuze gemaakt voor een begroting op basis van t-1. Inmiddels is helder dat de huidige formatie structureel niet betaalbaar is. De noodzaak om hierop bij te sturen wordt versterkt door de krimp in aantal leerlingen, de bezuinigingen op onderwijsachterstandsgelden en de stijging van cao-lonen.
- Er is onzekerheid over het innovatieve vermogen, de wendbaarheid en adaptiviteit van de organisatie, met name waar het gaat om slagkracht en tempo op gezamenlijke ambities.

Risicobeheersmaatregelen

Risico's worden geïdentificeerd en beheersmaatregelen worden geformuleerd en opgevolgd. Gesprekken over risico's en risicotolerantie vinden voortdurend plaats op alle niveaus binnen Signum. Risicobeheersing heeft voortdurend de aandacht van bestuur, management en stafafdelingen.

Risicobereidheid en classificatie

Risico's en kansen zijn in beeld en zijn voortdurend onderwerp van gesprek binnen Signum.

Ondernemend in goed onderwijs			
	Vermijdbare risico's Komen intern voor zonder strategische voordelen.	Strategische risico's Bewust genomen risico's met strategische kansen of potentiële schade.	Externe risico's Externe niet te beïnvloeden risico's.
Risicocategorieën	<ul style="list-style-type: none"> • Fraude • Integriteit • Veiligheid • Wet en regelgeving • Governance 	<ul style="list-style-type: none"> • Ontwikkeling van Kinderen • Ontwikkeling van Personeel • Samenwerken 	<ul style="list-style-type: none"> • Technologisch • Maatschappelijk • Politiek • Sociaal / Economisch • Duurzaamheid
Top risico's Signum	<ul style="list-style-type: none"> • Veiligheidsgevoel (Fysiek en verbaal) geweld • Intimidatie • Vertraagde besluitvorming (governance) • Compliance • IT security en continuïteit 	<ul style="list-style-type: none"> • Innovatief vermogen Signum • Wendbaarheid en aanpassend vermogen organisatie • Financiële slagkracht • Kwaliteit managementinformatie • Kwaliteit PDCA cyclus • Opbrengsten uit leerlingen(aantallen) • Onderwijskundige eisen aan schoolgebouw(en) • Niet effectieve samenwerkingsverbanden • Duurzame inzetbaarheid personeel 	<ul style="list-style-type: none"> • Onderwijsstelsel en bekostiging/ bezuiniging • Publiek opinie overheidsbesturing • Afnemende leerlingaantallen/ heterogeniteit doelgroepen • Concurrentie • Complexiteit onderwijslandschap • Kratte arbeidsmarkt • Privacywetgeving • Klimaatakkoord

De als te voorkomen of vermijdbaar geclassificeerde risico's hebben betrekking op zaken waarbij Signum een 'zerotolerance' hanteert. Dit is bijvoorbeeld het geval als het gaat om compliance met wet- en regelgeving.

Afgelopen jaar is bijvoorbeeld veel tijd besteed aan de juiste toepassing van de btw wet- en regelgeving in geval van nieuwbouwprojecten schoolgebouwen. Ook op gebied van Aanbestedingswet zijn stappen gezet. Aan de hand van de aanbestedingskalender zijn enkele inkooptrajecten gestart.

B3. Rapportage vanuit toezichhoudend orgaan.

De reguliere planning en control documenten (begroting, jaarrekening, kwartaalrapportages, bestuursformatieplan, e.d.) worden geagendeerd en ter goedkeuring aangeboden aan de Raad van Toezicht. Het College van Bestuur legt in iedere vergadering van de Raad van Toezicht verantwoording af. Op deze wijze wordt het toezichhoudend orgaan betrokken bij het beleid en kan zij de bestuurders adviseren. Ook legt het College van Bestuur alle stukken en besluiten voor die conform de statuten en het handboek Governance vooraf goedkeuring van de Raad van Toezicht behoeven.

Voor een uitgebreidere beschrijving van de governance wordt verwezen naar het volledige verslag van de Raad van Toezicht in hoofdstuk 7.

Rosmalen,

Drs. J.W. Heijmans
Voorzitter College van Bestuur

A.E. Denissen MBA RC
Lid College van Bestuur

II: Jaarrekening 2018

BALANS per 31 december 2018, na resultaatbestemming

Activa	31 december 2018	31 december 2017
1.2 Materiële vaste activa		
1.2.2. Inventaris en apparatuur	4.397.258	4.297.127
1.2.3 Leermiddelen	725.560	806.974
1.2.4 In uitvoering en vooruitbetalingen	<u>189.268</u>	<u>0</u>
	5.312.086	5.104.101
1.3 Financiële vaste activa		
1.3.6 Effecten	<u>2.447.181</u>	<u>2.987.974</u>
	2.447.181	2.987.974
Totaal vaste activa	<u>7.759.267</u>	<u>8.092.075</u>
1.5 Vorderingen		
1.5.1 Debiteuren	647.027	1.136.105
1.5.2 Ministerie van OC & W	2.001.556	2.224.887
1.5.8 Overlopende activa	<u>667.679</u>	<u>391.872</u>
	3.316.262	3.752.863
1.7 Liquide middelen	7.479.099	7.926.064
Totaal vlottende activa	<u>10.795.361</u>	<u>11.678.927</u>
TOTAAL ACTIVA	<u>18.554.628</u>	<u>19.771.002</u>

Passiva	31 december 2018	31 december 2017
2.1 Eigen vermogen		
2.1.1 Algemene reserve	5.809.519	5.917.348
2.1.2 Bestemmingsreserves publiek	3.765.058	4.634.695
2.1.3 Bestemmingsreserves privaat	<u>421.566</u>	<u>427.253</u>
	9.996.144	10.979.296
2.3 Voorzieningen		
2.3.1 Personeelsvoorzieningen	418.485	393.832
2.3.3 Onderhoudsvoorzieningen	<u>1.640.105</u>	<u>1.677.095</u>
	2.058.590	2.070.927
2.5 Kortlopende schulden		
2.5.3 Crediteuren	803.554	1.443.773
2.5.7 Belastingen en premies soc.verz.	1.377.943	1.366.007
2.5.8 Schulden terzake van pensioenen	2.273	3.242
2.5.9 Overige kortlopende schulden	2.300.311	2.587.265
2.5.10 Overlopende passiva	<u>2.015.814</u>	<u>1.320.492</u>
	6.499.894	6.720.779
TOTAAL PASSIVA	<u>18.554.628</u>	<u>19.771.002</u>

STAAT VAN BATEN EN LASTEN over 2018

	2018 werkelijk	2018 begroting	2017 werkelijk
Baten			
3.1 Totaal (Rijks)bijdragen OCenW			
(Normatieve) Rijksbijdrage OCenW	36.101.606	33.323.378	33.160.619
Overige subsidies OCenW	2.594.405	2.674.790	3.478.150
Doorbetalingen Rijksbijdrage Samenwerkingsverbanden	1.010.449	1.031.148	1.005.216
	<u>39.706.460</u>	<u>37.029.316</u>	<u>37.643.985</u>
3.2 Totaal Overige overheidsbijdragen			
Gemeentelijke projectsubsidies	862.784	731.221	902.482
Overige	26.365	0	70.390
	<u>889.149</u>	<u>731.221</u>	<u>972.872</u>
3.5 Overige baten	181.029	45.817	155.411
Totaal baten	<u>40.776.638</u>	<u>37.806.354</u>	<u>38.772.268</u>
Lasten			
4.1 Personele lasten	35.146.929	32.195.278	32.300.705
4.2 Afschrijvingen	939.417	987.836	905.278
4.3 Huisvestingslasten	2.918.175	2.651.795	3.040.816
4.4 Administratie en beheerslasten	796.119	733.186	695.059
4.4 Inventaris, apparatuur en leermiddelen	993.582	653.146	1.019.936
4.4 Overige instellingslasten	954.633	703.983	1.156.998
Totaal lasten	<u>41.748.855</u>	<u>37.925.224</u>	<u>39.118.792</u>
Totaal baten en lasten	-972.217	-118.870	-346.524
Financiële baten en lasten			
Financiële baten	7.577	72.568	21.729
Financiële lasten	18.513	10.600	15.010
5 Saldo fin. baten en lasten	<u>-10.936</u>	<u>61.968</u>	<u>6.719</u>
NETTO RESULTAAT	<u>-983.153</u>	<u>-56.902</u>	<u>-339.805</u>

KASSTROOMOVERZICHT over 2018

	2018	2017
Kasstroom uit operationele activiteiten		
Saldo Baten en lasten	-972.217	-346.524
Aanpassingen voor:		
- Afschrijvingen	939.417	905.278
Mutaties werkkapitaal		
- Vorderingen	442.863	364.616
- Kortlopende schulden	-325.046	1.368.871
	<u>117.817</u>	<u>1.733.487</u>
Mutaties voorzieningen	-12.337	161.935
Mutaties financiële baten en lasten		
- Financiële baten	96.965	21.729
- Financiële lasten	-10.001	-15.010
	<u>86.964</u>	<u>6.719</u>
	159.643	2.460.895
Kasstroom uit investeringsactiviteiten		
Investerings in materiële vaste activa	-1.271.448	-891.647
Desinvesteringen in materiële vaste activa	124.046	133.229
Investerings in financiële vaste activa	0	0
Desinvesteringen in financiële vaste activa	450.000	0
Mutaties effecten	90.793	87.276
	-606.609	-671.142
Mutatie liquide middelen	<u>-446.965</u>	<u>1.789.752</u>
Beginstand liquide middelen	7.926.064	6.136.312
Eindstand liquide middelen	<u>7.479.099</u>	<u>7.926.064</u>
Mutatie liquide middelen	<u>-446.965</u>	<u>1.789.752</u>

Toelichting op balans en staat van baten en lasten

10.1 Algemene toelichting

Schattingen

Om de grondslagen en regels voor het opstellen van de jaarrekening te kunnen toepassen, is het nodig dat de leiding van de instelling over verschillende zaken zich een oordeel vormt en dat de leiding schattingen maakt die essentieel kunnen zijn voor de in de jaarrekening opgenomen bedragen. Indien het voor het geven van het in art. 2:362 lid 1 BW vereiste inzicht noodzakelijk is, is de aard van deze oordelen en schattingen inclusief de bijbehorende veronderstellingen opgenomen bij de toelichting op de betreffende jaarrekeningposten.

10.2 Grondslagen voor waardering activa en passiva

Algemeen

De jaarrekening over 2018 is opgesteld conform de richtlijnen van de Regeling jaarverslaggeving onderwijs en overeenkomstig de verslaggevingsvoorschriften en bepalingen zoals weergegeven in Titel 9 Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek. Tevens is Richtlijn 660 van de Raad voor de Jaarverslaggeving gevolgd. In deze richtlijn zijn voor de sector presentatie-, waarderings- en verslaggevingsvoorschriften opgenomen.

De waardering van activa en passiva en de bepaling van het resultaat vinden plaats op basis van historische kosten. Tenzij bij de desbetreffende grondslag voor de specifieke balanspost anders wordt vermeld, worden de activa en passiva gewaardeerd volgens het kostprijsmodel.

Baten en lasten worden toegerekend aan het jaar waarop ze betrekking hebben. Winsten worden slechts genomen voor zover zij op balansdatum zijn gerealiseerd. Verplichtingen en mogelijke verliezen, die hun oorsprong vinden voor het einde van het verslagjaar, worden in acht genomen indien zij voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden.

Vergelijking met voorgaand jaar

De gehanteerde grondslagen van waardering en van resultaatbepaling zijn ongewijzigd ten opzichte van het voorgaande jaar.

Materiële vaste activa

Stichting Signum is juridisch eigenaar van de gebouwen. Het economisch eigendom behoort toe aan de gemeente. De materiële vaste activa worden gewaardeerd tegen de verkrijgingsprijs, verminderd met de cumulatieve afschrijvingen en, indien van toepassing, met bijzondere waardeverminderingen. De afschrijvingen worden gebaseerd op de geschatte economische levensduur en worden berekend op basis van een vast percentage van de verkrijgingsprijs, rekening houdend met een eventuele restwaarde. Er wordt afgeschreven vanaf het moment van ingebruikname.

Als investering zijn duurzame gebruiksgoederen met een waarde > € 500 opgenomen. Investeringsgoederen met een waarde < € 500 per investeringsbeslissing worden rechtstreeks ten laste van het resultaat gebracht. Subsidies op investeringen worden in mindering gebracht op de verkrijgings- of vervaardigingsprijs van de activa waarop de subsidies betrekking hebben. Afschrijving geschiedt vanaf de eerste volle maand volgend op de periode waarin het actief is aangeschaft.

Voor de Stichting Signum gelden de volgende afschrijvingstermijnen:

- Speellokalen: 25 jaar
- Meubilair en vloeren: 20 jaar
- Inventaris: 10 jaar
- Leermiddelen 8 jaar
- ICT en apparatuur: 5 jaar

Ten aanzien van de eerste waardering van de reeds aanwezige activa is in de periode 2006-2007 een inventarisatie gemaakt. Hier staat een herwaarderingsreserve tegenover.

Financiële vaste activa

De effectenportefeuille wordt aangehouden voor actieve beleggingsdoeleinden. Dienovereenkomstig worden de beursgenoteerde effecten gewaardeerd op de beurswaarde, waarbij zowel ongerealiseerde als gerealiseerde waardeveranderingen direct in de staat van baten en lasten worden verantwoord. De reële

waarde van de niet-beursgenoteerde effecten wordt afgeleid uit de marktwaarde van soortgelijke effecten. Kortlopende effecten worden binnen een jaar na balansdatum verkocht.

Vorderingen

De vorderingen en overlopende activa worden bij eerste verwerking opgenomen tegen de reële waarde en vervolgens gewaardeerd tegen kostprijs. De reële waarde en kostprijs zijn gelijk aan de nominale waarde. Noodzakelijk geachte voorzieningen voor het risico van oninbaarheid worden in mindering gebracht. Deze voorzieningen worden bepaald op basis van individuele beoordeling van de vorderingen.

Verschillen tussen de toegekende en ontvangen lumpsum-bekostiging over het verslagjaar worden opgenomen als vorderingen onder de post Ministerie van OCenW.

Liquide middelen

De liquide middelen zijn gewaardeerd tegen nominale waarde. Liquide middelen die niet ter directe beschikking staan, worden verwerkt onder de vorderingen. Liquide middelen die gedurende langer dan 12 maanden niet ter directe beschikking staan van de stichting, worden verwerkt onder de financiële vaste activa.

Eigen vermogen

Het eigen vermogen bestaat uit de algemene reserve, bestemmingsreserves publiek en bestemmingsreserves privaat. Bestemmingsreserves zijn reserves met een beperktere bestedingsmogelijkheid, waarbij de beperking door het bestuur is aangebracht. Bij de resultaatbepaling worden de overschotten toegevoegd en bij tekorten zal een onttrekking plaatsvinden.

Voorzieningen

Voorzieningen worden gevormd voor in rechte afdwingbare of feitelijke verplichtingen die op de balansdatum bestaan, waarbij het waarschijnlijk is dat een uitstroom van middelen noodzakelijk is en waarvan de omvang op betrouwbare wijze is te schatten. De voorzieningen worden gewaardeerd tegen de nominale waarde van de uitgaven die naar verwachting noodzakelijk zijn om de verplichtingen af te wikkelen, tenzij anders vermeld. Wanneer de verwachting is dat een derde de verplichtingen vergoedt, en wanneer het waarschijnlijk is dat deze vergoeding zal worden ontvangen bij de afwikkeling van de verplichting, wordt deze vergoeding als een actief in de balans opgenomen.

Twee voorzieningen zijn personeel-gerelateerd: jubilea en duurzame inzetbaarheid. De voorziening jubilea dient ter dekking van toekomstige jubilea-uitkeringen. Medewerkers hebben recht op een jubileumuitkering als zij 25 of 40 jaar in het onderwijs werkzaam zijn. De voorziening jubilea is opgenomen tegen de contante waarde van de verwachte uitkeringen gedurende het dienstverband. Bij de berekening van de voorziening wordt dan onder meer rekening gehouden met de verwachte salarisstijgingen en de blijf-kans.

De voorziening duurzame inzetbaarheid (voorheen ouderverlof) bestaat uit gespaarde verlofuren personeel. Conform cao mag een gemaximeerd aantal uren per jaar gespaard worden.

Voor het groot onderhoud aan schoolgebouwen is een voorziening groot onderhoud gevormd. De opbouw van de voorziening vindt plaats door de bijdrage voor materiële instandhouding van het rijk en eventuele bijdragen van de gemeente te doteren. Op basis van 30-jarige onderhoudsplannen en reguliere schouwrapporten wordt periodiek een 10-jaars onderhoudsplan opgesteld en wordt bepaald of de dotatie voldoende en in lijn is met de benodigde voorziening over het meerjaren tijdvak.

Het uitgevoerde onderhoud wordt ten laste van de voorziening gebracht. Hogere kosten en besparingen op onderhoud (bijvoorbeeld als gevolg van uitgesteld onderhoud) wordt verrekend met de voorziening.

Voor 2018 wordt gebruik gemaakt van het overgangsrecht in de richtlijnen jaarverslaggeving onderwijs om de methode van afgelopen jaren toe te passen.

Kortlopende schulden

Dit betreffen schulden met een op balansdatum resterende looptijd van ten hoogste één jaar. Kortlopende schulden worden bij eerste verwerking opgenomen tegen de reële waarde en vervolgens gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs. De reële waarde en geamortiseerde kostprijs zijn gelijk aan de nominale waarde van de schuld.

10.3 Grondslagen voor bepaling van het resultaat

Algemeen

De baten en lasten worden toegerekend aan het boekjaar waarop deze betrekking hebben. Winsten worden slechts genomen voor zover zij op balansdatum zijn verwezenlijkt. Verliezen en risico's die hun oorsprong vinden voor het einde van het verslagjaar, worden in acht genomen indien zij voor het vaststellen van de jaarrekening bekend zijn geworden.

Rijksbijdragen

De ontvangen (normatieve) rijksbijdrage en de niet-geoormerkte OCenW-subsidies (vrij besteedbare doelsubsidies zonder verrekening clause) worden in het jaar, waarop de toekenningen betrekking hebben, volledig verwerkt als baten in de staat van baten en lasten.

Geoormerkte OCenW-subsidies met een vrij besteedbaar overschot (doelsubsidies waarbij het overschot geen verrekening-clausule heeft) worden ten gunste van de staat van baten en lasten verantwoord naar rato van de voortgang van de gesubsidieerde activiteiten. Het deel van de subsidies waar nog geen activiteiten voor zijn verricht per balansdatum, worden verantwoord onder de overlopende passiva.

Geoormerkte OCenW-subsidies (doelsubsidies met verrekening-clausule) worden ten gunste van de staat van baten en lasten verantwoord in het jaar ten laste waarvan de gesubsidieerde lasten komen. Niet bestede middelen worden verantwoord onder de overlopende passiva zolang de bestedingstermijn nog niet is verlopen. Niet bestede middelen worden verantwoord onder de kortlopende schulden zodra de bestedingstermijn is verlopen op balansdatum.

Overige overheidsbijdragen en -subsidies

Exploitatiesubsidies worden als baten verantwoord in de staat van baten en lasten in het jaar waarin de gesubsidieerde kosten zijn gemaakt of opbrengsten zijn gederfd, of wanneer een gesubsidieerd exploitatietekort zich heeft voorgedaan. De baten worden verantwoord als het waarschijnlijk is dat deze worden ontvangen en de instelling de condities voor ontvangst kan aantonen.

Subsidies met betrekking tot investeringen in materiële vaste activa worden in mindering gebracht op het desbetreffende actief en als onderdeel van de afschrijvingen verwerkt in de staat van baten en lasten.

Overige baten

Overige bedrijfsopbrengsten bestaan uit baten uit ouderbijdragen, medegebruik opbrengsten en overige baten.

Afschrijvingen op materiële vaste activa

Materiële vaste activa worden vanaf het moment van ingebruikneming afgeschreven over de verwachte toekomstige gebruiksduur van het actief. Over terreinen wordt niet afgeschreven. Indien een schattingswijziging van de toekomstige gebruiksduur plaatsvindt, worden de toekomstige afschrijvingen aangepast. Boekwinsten en -verliezen bij verkoop van materiële vaste activa zijn begrepen onder de afschrijvingen.

Personeelsbeloningen en pensioenen

Periodiek betaalbare beloningen: lonen, salarissen en sociale lasten worden op grond van de arbeidsvoorwaarden verwerkt in de staat van baten en lasten voor zover ze verschuldigd zijn aan werknemers. De pensioenregelingen zijn verwerkt volgens de 'verplichtingen benadering'. De over het verslagjaar verschuldigde premie wordt als last verantwoord. De premies worden verantwoord als personeelskosten als deze verschuldigd zijn. Vooruitbetaalde premies worden opgenomen als overlopende activa indien dit tot een terugstorting leidt of tot een vermindering van toekomstige betalingen.

Signum heeft een pensioenregeling bij Stichting Pensioenfonds ABP. Op deze pensioenregeling zijn de bepalingen van de Nederlandse Pensioenwet van toepassing en worden op verplichte of contractuele basispremies betaald door de instelling. ABP hanteert het middelloon als pensioengevende salarisgrondslag. ABP probeert ieder jaar de pensioenen te verhogen met de gemiddelde stijging van de lonen in de sectoren overheid en onderwijs. Wanneer de dekkingsgraad lager is dan 105% vindt er geen indexatie plaats. De premies worden verantwoord als personeelskosten zodra deze verschuldigd zijn. Nog niet betaalde premies worden als verplichting op de balans opgenomen.

De dekkingsgraad van Stichting Pensioenfonds ABP per 31 december 2018 is 97%. Gemiddeld over heel 2018 was dat 103%.

10.4 Grondslag voor kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de indirecte methode. De geldmiddelen in het kasstroomoverzicht bestaan uit de liquide middelen. Signum houdt geen vreemde valuta aan. Ontvangsten en uitgaven uit hoofde van interest zijn opgenomen onder de kasstroom uit operationele activiteiten. Signum kent geen transacties waarbij in- of uitstroom van kasmiddelen plaatsvindt, zoals financiële leasing.

10.5 Financiële instrumenten en risicobeheersing

Prijrisico

Signum is locatie-gebonden en loopt geen valuta- en marktrisico. Signum is geen rentedragende langlopende schulden aangegaan (bijv. bij kredietinstellingen).

Liquiditeitsrisico

Signum bankiert bij de Rabobank en ABN-AMRO Bank, beiden niet-beursgenoteerde Nederlandse systeembanken, en beschikt niet over kredietfaciliteiten bij deze huisbanken.

Continuïteitsrisico

De vermogenspositie is op orde. De kengetallen vermogens- en budgetbeheer laten dat zien. De liquiditeit is ruim, het balanstotaal gegroeid en de meerjarenbegroting in balans. Signum is een gezonde (financiële) organisatie.

10.6 Activa

Materiële Vaste Activa

De in de balans opgenomen materiële vaste activa zijn onderverdeeld in vier categorieën:

- Gebouwen & terreinen,
- Inventaris & apparatuur,
- Andere vaste bedrijfsmiddelen,
- In uitvoering en vooruitbetalingen.

In 2018 neemt de waarde van de materiële vaste activa licht toe tot € 5,3 miljoen. Er is voor ruim € 1,2 miljoen geïnvesteerd in voornamelijk inventaris en apparatuur. Eind 2018 is een begin gemaakt met het vervangen van de WIFI netwerken op de scholen. Het doel van deze investering is om het netwerk geschikt te maken aan de eisen van deze tijd. Deze investering wordt in 2019 afgerond en in gebruik genomen. Het huidige bedrag is binnen de jaarrekening gerubriceerd onder de rubriek "in uitvoering". De afschrijvingen zijn gelijk aan € 939.417. De desinvesteringen ontstaan door de overdracht van de Borch aan schoolbestuur ATO Kring. De vervreemding van activa is tegen boekwaarde verkocht. Investerings uit voorgaande jaren, die voor dit verslagjaar het einde van de economische levensduur hebben bereikt, zijn in 2018 uit de cumulatieve aanschafwaarde en afschrijvingen gehaald.

Materiële vaste activa	1.2.1 Gebouwen en terreinen	1.2.2 Inventaris en apparatuur	1.2.3 Leermiddelen	1.2.4 In uitvoering en vooruitbetalingen	Totaal materiële vaste activa
Aanschafwaarde per 1-1-2018	0	8.249.337	1.987.564	0	10.236.901
Afschrijvingen t/m 2017	0	-3.952.210	-1.180.590	0	-5.132.800
Boekwaarde per 1-1-2018	0	4.297.127	806.974	0	5.104.101
Aanschafwaarde per 1-1-2018	0	8.249.337	1.987.564	0	10.236.901
Investerings 2018	0	916.182	165.998	189.268	1.271.448
Historische aanschaf overname school	0	0	0	0	0
Desinvesteringen i.v.m. verkoop 2018	0	-240.815	-100.496	0	-341.310
Desinvesteringen 2018	0	-741.289	-792.181	0	-1.533.470
Aanschafwaarde per 31-12-2018	0	8.183.415	1.260.886	189.268	9.633.568
Afschrijvingen t/m 2017	0	-3.952.210	-1.180.590	0	-5.132.800
Afschrijvingen 2018	0	-714.732	-224.685	0	-939.417
Historische afschrijving overname school	0	0	0	0	0
Afschrijvingen desinvestering i.v.m. verkoop	0	139.496	77.769	0	217.264
Afschrijvingen desinvestering 2018	0	741.289	792.181	0	1.533.470
Cumulatieve afschrijvingen t/m 2018	0	-3.786.157	-535.325	0	-4.321.483
Boekwaarde per 31-12-2018	0	4.397.258	725.560	189.268	5.312.086

Financiële vaste activa

De effectenportefeuille wordt aangehouden voor actieve beleggingsdoeleinden. Dienovereenkomstig wordt de effectenportefeuille gewaardeerd tegen de reële waarde, welke gelijk is aan de beurskoers. Beleggingen geschieden conform het treasurywettelijk. Dit statuut is in 2016 aangepast aan de nieuwe OCenW-Regeling "Beleggen, Lenen en Derivaten OCW 2016" (6 juni 2016 met kenmerk WJZ/800938). De samenstelling van de effecten blijkt uit het volgende overzicht. De koerswaarde is gedaald met €90.793. De expiratedatum van de Rabobank belegging was oktober 2018. De verkoop leverde €450.000 op en de opbrengst is toegevoegd aan de liquide middelen.

Effectenportefeuille	Aankoop datum	Verkrijgings prijs	Nominale waarde	Koerswaarde per 1-1-2018	Aankopen	Verkoop	Koers resultaten	Koerswaarde per 31-12-2018
4,75% Allianz Finance II	09/19 18-5-2010	376.670	350.000	377.357	0	0	-17.798	359.559
3,75% BNG	10/20 18-5-2010	310.650	300.000	325.801	0	0	-12.765	313.036
0,541% BNG	11/21 7-2-2011	250.000	250.000	256.925	0	0	-2.700	254.225
1,875 Eur Fin Stability	13/23 24-6-2013	286.350	300.000	329.595	0	0	-4.491	325.104
4,625% EIB MTN	04/20 18-5-2010	389.655	350.000	390.924	0	0	-17.780	373.144
4% HSBC bank	10/21 26-1-2011	247.095	255.000	285.633	0	0	-11.019	274.614
2,25% Rabo var coupon 7	10/18 24-5-2010	452.250	450.000	454.140	0	450.000	-4.140	0
0% Rabo rente clicker II	10/20 6-7-2010	500.000	500.000	567.600	0	0	-20.100	547.500
		2.812.670	2.755.000	2.987.974	0	450.000	-90.793	2.447.181

Vorderingen

De debiteurenstand is ten opzichte van vorige jaar gedaald. De vordering op OCenW ontstaat door het betaalritme dat OCenW hanteert. Deze schommelt jaarlijks. De door te belasten loonkosten' aan de gemeente 's-Hertogenbosch en de diverse stichtingen worden maandelijks opgesteld. De stijging van de overlopende activa is onder andere te verklaren door de toename van de nog te ontvangen wijkelden per balansdatum en vooruitbetaalde lasten welke betrekking hebben op 2019.

Alle vorderingen hebben een verwachte looptijd van korter dan 1 jaar. Er zijn ultimo 2018 geen dubieuze debiteuren.

1.5 Vorderingen

31 december 2018

31 december 2017

1.5.1 Debiteuren

Debiteuren	647.027	1.136.105
	<u>647.027</u>	<u>1.136.105</u>

1.5.2 Ministerie van OC & W

Vordering OCW inzake salaris/lumpsum	2.001.556	2.224.887
	<u>2.001.556</u>	<u>2.224.887</u>

1.5.8 Overlopende activa

Nog te ontvangen rente	6.259	12.868
Nog te ontvangen Couponrente	56.512	61.366
Waarborgsommen	85.950	130.200
Vooruitbetaalde kosten	1.177	95.419
Overige	517.782	92.018
	<u>667.679</u>	<u>391.872</u>
	<u>3.316.262</u>	<u>3.752.864</u>

Liquide middelen

De liquide middelen nemen af tot € 7.479.099. Het kasstroomoverzicht geeft een gedetailleerd inzicht in de componenten die deze afname hebben veroorzaakt. De liquide middelen staan ter vrije beschikking aan de organisatie. De hoogte van de liquide middelen voldoet aan de interne dekkingsgraad van 125% van de maandelijkse loonsom.

1.7 Liquide middelen

december 2018

31 december 2017

1.7.1 Kasmiddelen

Kas Stg. Signum	123	941
Kassen Basisscholen	2.306	2.436
	<hr/> 2.429	<hr/> 3.377

1.7.2 Banken

Rabobank Stg. Signum	1.754.771	2.765.332
Rabobank Basisscholen	44.728	28.076
Rabobank Bedrijfsbonusrekening	500.611	500.561
Rabobank Beleggersrekening	4.013.407	3.473.310
ABN-AMRO Bank Private Banking Spaarrekening	530.389	525.138
ABN-AMRO Bank Vermogens Spaarrekening	632.764	630.420
	<hr/> 7.476.670	<hr/> 7.922.837

1.7.3 Overige liquide middelen

Kruisposten	0	-150
	<hr/> 0	<hr/> -150
	<hr/> 7.479.099	<hr/> 7.926.064

10.7 Toelichting bij kasstroomoverzicht

De kasstroom 2018 is € 446.965 negatief (2017: € 1,7 miljoen positief). De belangrijkste ontwikkelingen die de kasstroom verklaren zijn (zie ook kasstroomoverzicht):

➤ Exploitatieresultaat 2018	€ - 972.217
➤ Liquide maken van een deel van beleggingsportefeuille	€ 450.000
➤ Investerings minus afschrijvingen	€ - 332.000
➤ Mutaties schulden en vorderingen	€ 215.717

10.8 Passiva

Eigen Vermogen

Het eigen vermogen bestaat uit de algemene reserve, meerdere bestemmingreserves publiek en meerdere bestemmingreserves privaat. Na toevoeging van het resultaat 2018 komt het eigen vermogen ultimo 2018 uit op € 10,0 miljoen. De algemene reserve bedraagt ultimo 2018 € 5.809.519. De reserve neemt af met het resultaat 2018 en toe met de afwaardering van de bestemmingsreserves (€ 869.637 en € 5687). Er worden zes bestemmingsreserves publiek onderscheiden. De reserves nemen af door de jaarlijkse investeringen in materiële vaste activa. Dit wordt op schoolniveau bijgehouden. Het exploitatieresultaat op schoolniveau komt ten gunste, dan wel ten laste van deze schoolreserves. Negatieve schoolreserves zijn niet toegestaan. Ultimo 2018 heeft hierop een analyse plaatsgevonden en zijn er correcties doorgevoerd.

De bestemmingsreserve privaat bestaat uit ouderbijdragen, MR-gelden en overige private middelen. Per saldo nemen deze met € 5.687 af. In 2019 wordt de private reserve 'overige baten' nader geanalyseerd.

Eigen vermogen	stand per 31 dec 2017	Resultaat 2018	Mutaties 2018	stand per 31 dec 2018
<u>2.1.1 Algemene reserve</u>				
Algemene reserve	5.917.348	-983.152	875.323	5.809.519
<u>2.1.2 Bestemmingsreserves publiek</u>				
Reserve eerste waardering activa	1.049.375		-121.578	927.797
Reserve P & A	1.163.907		-52.479	1.111.428
Reserve duurzame apparatuur	85.426		-46.181	39.245
Reserve ICT	458.598		-150.110	308.488
Reserve meubilair	803.318		-181.727	621.591
Reserve o.l.p.	1.074.071		-317.562	756.509
	4.634.695	0	-869.637	3.765.058
<u>2.1.3 Bestemmingsreserves privaat</u>				
Schoolfonds	58.097		-16.002	42.095
MR	13.834		10.315	24.149
Overige baten	355.322		0	355.322
	427.253	0	-5.687	421.566
Totaal eigen vermogen (reserves)	10.979.296	-983.152	0	9.996.144

Voorzieningen

De boekwaarde van de voorziening jubilea neemt toe tot € 296.027. Dit is gelijk aan zo'n € 500 per medewerker. In 2018 is voor € 10.724 aan jubileumvergoedingen uitbetaald. Om de voorziening op niveau te houden was - bij een toename van het aantal medewerkers - een dotatie van € 19.875 noodzakelijk.

De waarde van de voorziening duurzame inzetbaarheid is toegenomen met € 15.502 tot € 122.458.

Voor het groot onderhoud aan de schoolgebouwen is een voorziening ingericht. Het gaat om de volledige instandhouding van onze gebouwen (binnen- en buitenkant). In 2018 is voor € 591.527 aan onderhoud uitgegeven. De dotatie is gelijk aan € 554.537. De boekwaarde van de voorziening is ultimo 2018 gelijk aan € 1.640.105. Begin 2019 is een gebouwschouw uitgevoerd en wordt het meerjaren onderhoudsprogramma herijkt. De financiering daarvan bepaald de hoogte van de te hanteren dotatie voor de toekomst.

Voorzieningen	stand per 31 dec 2017	Toevoeging 2018	Onttrekking 2018	stand per 31 dec 2018
<u>2.3.1 Personeelsvoorzieningen</u>				
Jubilea	286.876	19.875	-10.724	296.027
Ouderenverlof	106.956	15.502	0	122.458
	393.832	35.377	-10.724	418.485
<u>2.3.3 Onderhoudsvoorzieningen</u>				
Onderhoudsvoorziening	1.677.095	554.537	-591.527	1.640.105
	1.677.095	554.537	-591.527	1.640.105
Totaal voorzieningen	2.070.927	589.914	-602.251	2.058.590

Kortlopende schulden

De kortlopende schulden nemen af tot € 6,5 miljoen. Ook is de crediteurenstand ten opzichte van 2017 gedaald. De nog af te dragen loonbelastingen en premies sociale voorzieningen bedragen ultimo 2018 zo'n € 1,4 miljoen. De overlopende passiva bestaan uit diverse posten, waarbij de post vakantiegeld de grootste is. In 2018 is nog niet afgerekend met stichting beheer Kindcentra. De nog te ontvangen doorbelasting vastgoedbeheer (afrekening 2018 SBK) bedraagt € 211.642. De ontvangen gelden vanuit het samenwerkingsverband voor doorlopende arrangementen in 2019 zijn geboekt als vooruit ontvangen gelden. De kortlopende schulden hebben een looptijd van < 1 jaar.

2.5 Kortlopende schulden

	stand per 31 dec 2018	stand per 31 dec 2017
2.5.3 Crediteuren		
Bedrijfscrediteuren	803.554	1.443.773
	803.554	1.443.773
2.5.7 Belastingen en premies soc.verz.		
Te betalen BTW	7.824	0
Te betalen loonbelasting en sociale premies	1.370.119	1.366.007
	1.377.943	1.366.007
2.5.8 Schulden terzake van pensioenen		
Schulden ter zake pensioenen	2.273	3.242
	2.273	3.242
2.5.9 Overige kortlopende schulden		
Vooruitontvangen subsidie Gemeente	141.969	60.243
Te besteden subsidies	2.158.342	2.527.022
	2.300.311	2.587.265
2.5.10 Overlopende passiva		
Vakantie-uitkering personeel	939.470	919.486
Netto salarissen	8.711	15.502
Levensloop	3.578	0
Bankkosten	4.831	366
Accountantskosten	31.460	14.520
Nog te ontvangen doorbelasting vastgoedbeheer	211.642	0
Toekenning arrangementen SW Po de Meierij 2019	538.737	157.577
Overige externe ondersteuning	43.563	5.899
Overige	233.822	207.143
	2.015.814	1.320.492
	6.499.894	6.720.779

10.9 Verantwoording subsidies

Onderstaand de subsidies ontvangen van het Ministerie van OCenW waarvoor geen verrekeningsclausule geldt. De subsidies lopen door tot einde 2018.

II-7 Model G

G1 Verantwoording van subsidies zonder verrekeningsclausule

Omschrijving	Toewijzing		Bedrag van de toewijzing €	Ontvangen t/m verslagjaar €	De prestatie is ultimo verslagjaar conform de subsidiebeschikking	
	Kenmerk	Datum			geheel uitgevoerd en afgerond	nog niet geheel afgerond
Subsidie voor studieverlof 2015-2018	804AO-div.	21-9-2015	341.877	341.877	☐	☒
Subsidieregeling Teambeurs Primair onderwijs	TEAM17014	28-7-2017	57.661	57.661	☐	☒
Subsidieregeling Teambeurs Primair onderwijs	TEAM17017	28-7-2017	68.918	68.918	☐	☒
		Totaal	468.456	468.456		

10.10 Niet in de balans opgenomen verplichtingen en activa

Huur kantoorruimte en andere bedrijfsruimte

Stichting Signum heeft twee huurovereenkomsten met GGZ Oost Brabant, voor de panden “de Dennen” en het hoofdgebouw genaamd Mariënwater.

De huurovereenkomst inzake het pand De Dennen is op 1 november 2017 aangegaan tot 1 januari 2020 met een optie om deze met nog een periode van 5 jaar te verlengen. De jaarlijkse lasten bedragen op basis van de overeenkomst € 40.305. Signum draagt hiervan € 5.643 per jaar in haar kosten.

De huurovereenkomst inzake Mariënwater is aangegaan voor een periode van 10 jaar, tot 01-01-2020. De jaarlijkse lasten bedragen op basis van de overeenkomst € 310.075 per jaar. Signum draagt hiervan € 93.022 in haar kosten. De andere kosten worden verdeeld over de andere gebruikers van het pand.

Leaseovereenkomsten Ricoh kopieerapparaten

Middels (operationele) leaseovereenkomsten zijn alle kopieerapparaten geleased bij Ricoh. Voor elk apparaat is een apart contract gemaakt, welke is opgenomen in een mantelovereenkomst. Deze overeenkomst is aangegaan per 1 september 2018 voor een periode van 5 jaar en loopt van rechtswege af op 31 augustus 2023. Er zal wederom sprake zijn van operational lease. De lasten op basis van de huidige mantelovereenkomst bedragen per jaar € 68.451 inclusief BTW.

10.11 Baten

Rijksbijdragen Ministerie van OCenW

De Rijksbekostiging 2018 is uitgekomen op € 39,7 miljoen. Zo'n € 2,7 miljoen meer dan begroot en zo'n € 2,1 miljoen meer dan vorig jaar. De nieuwe onderwijs cao en het werkdrukakkoord verklaren in belangrijke mate de ophoging van de normatieve Rijksbijdrage. Beide ontwikkelingen waren niet begroot. Ondanks dat het jaar nu achter ons ligt is het lastig om het cao-effect te isoleren van alle andere effecten. De 'niet geormerkte' OCW-subsidies dalen licht en voor passend onderwijs is een gelijkblijvend bedrag vanuit het Samenwerkingsverband PO De Meierij doorbetaald. Het gaat specifiek om de middelen voor lichte en extra ondersteuning. De arrangementsgelden voor extra ondersteuning komen op aanvraag via De Meierij beschikbaar voor de scholen van Signum.

3.1 Rijksbijdragen OCW

	Exploitatie 2018	Begroting 2018	Exploitatie 2017
<i>3.1.1 (Normatieve) Rijksbijdrage OCW</i>			
Rijksbijdragen	31.680.562	29.561.653	29.483.533
Personeel- en arbeidsmarktbeleid	4.421.044	3.761.725	3.677.086
	<hr/>	<hr/>	<hr/>
	36.101.606	33.323.378	33.160.619
<i>3.1.2 Overige subsidies OCW</i>			
Niet- geormerkte subsidies	2.594.405	2.674.790	3.478.150
	<hr/>	<hr/>	<hr/>
	2.594.405	2.674.790	3.478.150
<i>3.1.3 Af: inkomensafdrachten</i>			
Doorbetalingen Rijksbijdrage Samenwerkingsverbanden	1.010.449	1.031.148	1.005.216
	<hr/>	<hr/>	<hr/>
	1.010.449	1.031.148	1.005.216
	<hr/>	<hr/>	<hr/>
Totaal rijksbijdragen OCW	39.706.460	37.029.316	37.643.985

Overige overheidsbijdragen en subsidies

Subsidies afkomstig van gemeenten dragen bij in de ontwikkeling van specifieke beleidsterreinen, zoals VVE, schakelklassen, talentontwikkeling en vele andere kleine onderwerpen. Het zijn doelsubsidies waar cofinanciering voor geldt. In de vergoeding voor gebruik gymzalen is ook de bijdrage voor het groot onderhoud aan deze gebouwen opgenomen. Per saldo nemen de gemeentelijke bijdragen ten opzichte van 2017 af met € 39.698. Jaarlijks worden de specifieke projectsubsidies afgewikkeld en als incidentele resultaten ten gunste en ten laste van de exploitatie geboekt. In totaal is voor € 26.365 aan projectsubsidies verantwoord in de exploitatie. Lager dan vorig jaar en niet begroot.

3.2 Overige overheidsbijdragen

	Exploitatie 2018	Begroting 2018	Exploitatie 2017
<i>3.2.1 Gemeentelijke bijdragen</i>			
Gemeente 's-Hertogenbosch m.i. gymzalen	45.326	51.000	79.176
Overige gemeentelijke bijdragen	817.458	680.221	823.306
	<hr/>	<hr/>	<hr/>
	862.784	731.221	902.482
<i>3.2.2 Overige</i>			
Overige overheidsbijdragen	26.365	0	70.390
	<hr/>	<hr/>	<hr/>
Totaal overige overheidsbijdragen	889.149	731.221	972.872

Overige baten

De verrekening voor gezamenlijk gebruik van Mariënwater door o.a. ATO Scholenkring en Kanteel Kinderopvang worden geboekt als dekking op de huurkosten. De verhuuropbrengsten hebben te maken met incidenteel gebruik door derden van onze gebouwen. Denk hierbij aan stemlokalen bij verkiezingen of het project opleidingsscholen. De ouderbijdragen zijn niet toegenomen, maar worden in de boekhouding anders verwerkt. De overige baten bestaan uit een mix van diverse kleine opbrengsten en liggen op het begrote niveau.

3.5 Overige baten

	Exploitatie 2018	Begroting 2018	Exploitatie 2017
3.5.1 Verhuur onroerende zaken	18.832	200	31.634
3.5.5 Ouderbijdragen	119.332	0	6.734
3.5.6 Overige baten	42.865	45.617	117.043
Totaal overige baten	181.029	45.817	155.411

10.12 Lasten

Personele lasten

De personele lasten maken meer dan 80% uit van de totale lasten en zijn te splitsen in loonkosten enerzijds en in personeel gerelateerde uitgaven anderzijds. De realisatie 2018 is uitgekomen op € 35,1 miljoen. Zo'n € 3,0 miljoen meer dan begroot en € 2,9 miljoen meer dan in 2017. De volgende ontwikkelingen verklaren het verschil:

- De nieuwe onderwijs cao. De lonen & salarissen zijn in stappen met zo'n € 2,0 miljoen opgehoogd:
 - Ophoging functieschalen docenten vanaf sept € 827.500
 - 2,5% loonsverhoging OOP-personeel vanaf sept € 63.300
 - Eenmalige uitkering van € 750 in okt € 426.100
 - Extra eenmalige uitkering docenten (42%-regeling) in okt € 734.200
- Het werkdrukakkoord. Vanaf het schooljaar 18/19 is € 155 per leerling aan werkdrukmiddelen beschikbaar gesteld (€ 420.000). De teams op de scholen hebben vooral gekozen voor extra fte inzet.
- Externe vervanging. Door het lerarentekort worden vacatures en vervangingen veelal op uitzendbasis ingevuld. Hier zit een prijsnadeel aan vast (btw en marge uitzendorganisatie). In 2018 zijn de uitgaven aan inhuur via uitzendbureaus gestegen tot € 2,0 miljoen.

Doorbelaste loonkosten ontstaan doordat medewerkers die werkzaam zijn voor SBK, SSPOH en de Brede Bossche Scholen op de loonlijst van Signum staan. De doorbelastingen vanuit het mobiliteitscentrum aan de deelnemende (externe) organisaties verklaren de afwijking ten opzichte van de begroting. De kosten worden kostendekkend doorbelast. De ervaring leert dat dit geen statische lijst is. De medewerkers van SWV De Meierij staan niet langer op de loonlijst van Signum en verklaren de daling ten opzichte van 2017. In totaal is voor €2,4 miljoen aan loonkosten doorbelast.

De vergoedingen vanuit UWV ter compensatie voor zwangerschaps- en ouderschapsverlof is licht gedaald tot € 347.160. Deze inkomsten worden niet begroot. Hier staan loonkosten tegenover.

4.1 Personele lasten	Exploitatie 2018	Begroting 2018	Exploitatie 2017
4.1.1 Lonen & salarissen			
Lonen en salarissen	33.809.751	29.436.816	31.856.654
4.1.2 Overige personele lasten			
Uitzendkrachten	1.976.070	1.568.562	1.817.125
Overige personeelskosten	2.091.475	2.581.618	2.059.847
Doorbelaste personeelskosten	-2.383.207	-1.391.718	-3.046.900
	<u>1.684.338</u>	<u>2.758.462</u>	<u>830.072</u>
4.1.3 Uitkeringen			
Uitkeringen	-347.160	0	-386.021
	<u>-347.160</u>	<u>0</u>	<u>-386.021</u>
Totaal personele lasten	<u>35.146.929</u>	<u>32.195.278</u>	<u>32.300.705</u>

Onderstaand de personele lasten gesplitst naar brutolonen, sociale lasten en pensioenpremies. De formatieve inzet correspondeert, met de netto inzet binnen Signum. Het formatiegetal heeft peildatum 31 december 2018 en is inclusief de inzet binnen SSPOH, SBK en mobiliteitscentrum.

Uitsplitsing lonen en salarissen	Exploitatie 2018	Begroting 2018	Exploitatie 2017
Uitsplitsing lonen en salarissen			
4.1.1.1 Brutolonen en salarissen	25.776.484		24.490.807
4.1.1.2 Sociale lasten	4.611.490		4.065.180
4.1.1.3 Pensioenlasten	3.421.777		3.300.667
	<u>33.809.751</u>	<u>29.436.816</u>	<u>31.856.654</u>
FTE directie	22,47		24,14
FTE OP-ers	392,69		400,34
FTE OOP-ers	104,27		105,36
	<u>519,43</u>		<u>529,84</u>

Onderstaand een toelichting op de overige personele lasten. In 2018 is € 2,1 miljoen uitgegeven. Minder dan begroot en minder dan vorig jaar. De werving van de nieuwe leden college van bestuur verklaren de hogere wervingskosten. De jubileumuitkeringen lopen via de daarvoor ingerichte voorziening. Om de boekwaarde op niveau te houden is er € 42.898 gedoteerd.

De besteding van het budget personeel & arbeidsmarktbeleid (P&A) is uitgekomen op € 574.840. Lager dan begroot. Te verklaren door de wijze van boeken van kosten. De uitgaven voor ouderschapsverlof, beloningsbeleid en functiedifferentiatie worden op moment dat deze toegekend worden, namelijk als brutoloonkosten geboekt. Jaarlijks is een bedrag van € 280.000 beschikbaar. Aan professionalisering is € 356.173 uitgegeven (begroot € 380.000). De studiedagen teams hebben € 81.449 gekost (begroot €105.000).

De kosten LGF-formatie hebben te maken met inzet personeel ten behoeve van passend onderwijs. Hier staan ook inkomsten tegenover vanuit het SWV De Meierij. De projectinzet in het kader van de prestatiebox is uitgekomen op € 680.744. Zo'n € 35.000 hoger dan begroot. De WGA-premie voor het eigenrisico dragerschap is voor 2018 gelijk aan € 154.662.

4.1.2 Overige personele lasten

	Exploitatie 2018	Begroting 2018	Exploitatie 2017
Studiedagen en conferenties	3.445	0	748
Werving personeel	90.394	37.200	61.464
Reis en verblijf	6.936	0	5.448
Interne in- en uitleen personeel	55.680	0	10.458
Jubilea	23.762	16.000	0
Dotatie voorziening jubilea	19.875	12.000	72.323
Dotatie voorzieningen ouderenverlof	15.502	50.004	-8.824
P&A kosten	574.840	884.200	672.661
Overige personele lasten	192.102	538.607	573.614
Kosten verlengde schooldag	26.574	0	10.272
Kosten LGF formatie	246.957	398.547	0
Kosten Prestatiebox PO	680.744	645.060	496.301
WGA ERD	154.662	0	165.382
	2.091.475	2.581.618	2.059.847

Afschrijvingen

Het investeringsniveau 2018 is uitgekomen op € 1.271.448. Aan inventaris en apparatuur is € 916.182 uitgegeven aan leermiddelen € 165.998 en aan de investering in uitvoering ten behoeve van de WIFI netwerken € 189.268. De afschrijvingen zijn uitgekomen op € 939.417 en liggen ten opzichte van de begroting € 48.419 lager. Vervangings- of uitbreidingsinvesteringen met een relatief korte afschrijvingstermijn, bijvoorbeeld ICT, beïnvloeden de hoogte van de jaarlijkse afschrijvingen. Dit speelt bijvoorbeeld bij de vervanging van leermethoden.

4.2 Afschrijvingen

	Exploitatie 2018	Begroting 2018	Exploitatie 2017
4.2.2 Inventaris en apparatuur	714.732	734.107	671.820
4.2.2 Afschrijving leermiddelenpakket	224.685	253.729	233.458
Totaal afschrijvingen	939.417	987.836	905.278

Huisvestingslasten

De huisvestingslasten dalen ten opzichte van vorig jaar, maar overschrijden de begroting met € 266.380. De hogere uitgaven aan 'klein onderhoud en exploitatie' verklaren de afwijking.

De vergoeding voor materiële instandhouding, welke Signum ontvangt vanuit OCenW wordt 1 op 1 doorbetaald aan Stichting Beheer Kindcentra (SBK). SBK is belast met het beheer van onze schoolgebouwen (onderhoud, schoonmaak en energie). Einde van het jaar wordt afgerekend. Onderstaand een niet limitatieve opsomming van de hogere lasten: energielasten, schoonmaakkosten, dagelijks onderhoud, waterschapslasten en kosten van de overhead (SBK- deel Signum) alsmede ook lagere opbrengsten medegebruik spelen mee in de overschrijding ten opzichte van de begroting.

De geplande ophoging van de dotatie aan de voorziening groot onderhoud is later in het jaar bijgeteld. Twee redenen lagen hieraan ten grondslag. De nieuwe schouwrappporten waren nog niet opgeleverd en de tussentijdse voortgangsrapportage lieten een te hoog uitgavenniveau zien.

Het tuinonderhoud ligt met ingang is van 2018 ook bij SBK en is daarmee onderdeel van de uitgaven 'klein onderhoud en exploitatie'.

4.3 Huisvestingslasten

	Exploitatie 2018	Begroting 2018	Exploitatie 2017
4.3.1 Huren	98.215	90.085	91.428
4.3.3 Klein onderhoud en exploitatie	2.219.202	1.873.364	2.111.859
4.3.4 Energie en water	0	0	0
4.3.5 Schoonmaakkosten	7.542	9.493	19.901
4.3.6 Publiekrechtelijke heffingen	22.606	0	10.340
4.3.7 Dotatie onderhoudsvoorziening	554.537	678.278	471.515
4.3.8 Beveiliging en bewaking	245	575	1.010
4.3.8 Tuinonderhoud	15.828	0	334.763
Totaal huisvestingslasten	2.918.175	2.651.795	3.040.816

Instellingslasten

De instellingslasten wijken niet veel af van 2017, maar overstijgen de begrote uitgaven met € 654.018. De afwijking heeft te maken met de begrotingsystematiek voor passend onderwijs en gemeentelijke projecten. Deze worden namelijk niet als uitgaven begroot. Tegenover de gerealiseerde lasten staat een evenzo hoge vrijval van baten. Onderstaand volgt een nadere toelichting.

4.4 Overige instellingslasten

	Exploitatie 2018	Begroting 2018	Exploitatie 2017
4.4.1 Administratie en beheerslasten	796.119	733.186	695.059
4.4.2 Inventaris, apparatuur en leermiddelen	993.582	653.146	1.019.936
4.4.4.Overige instellingslasten	954.633	703.983	1.156.998
	2.744.334	2.090.315	2.871.993

De uitgaven aan 'administratie en beheer' overstijgen de begrote uitgaven met € 63.000. Om te kunnen voldoen aan de nieuwe AVG wet- en regelgeving zijn extra kosten gemaakt (€ 35.000). Verder is de bijdrage aan Digidact O&B eenzijdig door Digidact met € 25.000 verhoogd.

Om de continuïteit te borgen op zowel het bestuurskantoor als op directiefuncties binnen de scholen was extra externe ondersteuning onvermijdelijk. Deels begroot en deels niet. Het budget is met € 42.000 overschreden. De groei van de verwachte uitgaven aan licenties en software is ogenschijnlijk niet uitgekomen. De kosten zijn verantwoord op een andere plek, namelijk 'inventaris, apparatuur en leermiddelen' (zie volgende paragraaf).

4.4.1 Administratie en beheerslasten

	Exploitatie 2018	Begroting 2018	Exploitatie 2017
Administratiekosten	83.887	74.973	79.179
Telefoon en portokosten	39.227	37.929	44.304
Accountantskosten	55.660	38.720	53.750
Kosten overige externe ondersteuning	251.665	209.877	182.297
ICT licenties en software	187.140	297.834	168.337
Planmatig onderhoudsbeheer	11.120	0	1.565
Overige administratie- en beheerskosten	167.420	73.853	165.627
Totaal administratie en beheerslasten	796.119	733.186	695.059

De scholen van Signum hebben afgelopen jaar € 0,5 miljoen besteed aan 'leer- en hulpmiddelen'. Meer dan begroot en meer dan vorig jaar. Nu de Europese aanbesteding voor deze kavel is afgerond, is de verwachting dat de kosten toekomstgericht zullen dalen vanwege gunstigere prijsstelling.

Aan licenties is dit jaar meer uitgegeven dan vorig jaar. De uitgaven ten opzichte van de begroting zijn toegenomen met € 87.000 tot € 385.000.

4.4.2 Inventaris, apparatuur en leermiddelen	Exploitatie 2018	Begroting 2018	Exploitatie 2017
Leer-hulpmiddelen	496.470	436.080	477.798
Inzake meerv. Gehandicapt	5.323	0	184.300
Overige	491.789	217.066	357.838
Totaal inventaris, apparatuur en leermiddelen	993.582	653.146	1.019.936

De overige instellingslasten zijn gelijk aan € 954.633. Hoger dan begroot en lager dan vorig jaar. Drie posten vallen op.

- De reprovkosten in 2018 zijn gelijk aan € 206.056. De aanbesteding werpt haar vruchten af. De contractkosten zijn gedaald. De uitgaven zijn lager dan vorig jaar en ook lager dan begroot.
- De leerlingenactiviteiten, zoals culturele vorming, sportdag, schoolreisjes, ed. worden betaald uit de ouderbijdragen en zijn kostendekkend. Signum begroot deze uitgaven en ouderbijdragen niet.
- Projectkosten bestaan voornamelijk uit 'niet declarabele kosten' gemeentelijke projecten. Het komt voor dat er binnen een project meerkosten ontstaan zijn, waar Signum een eigen bijdrage in heeft. Het deel dat vergoed wordt door de gemeente staat onder gemeentelijke subsidies opgenomen.

4.4.4. Overige instellingslasten	Exploitatie 2018	Begroting 2018	Exploitatie 2017
Culturele vorming	38.380	32.557	47.019
Reprovkosten	206.056	214.653	271.907
Abonnementen vakliteratuur	20.972	11.307	10.074
ICT t.b.v. internet	132.516	127.130	123.596
Kantinekosten	64.360	47.915	61.632
Representatiekosten	18.097	19.132	23.423
Verzekeringen	21.242	18.963	17.153
Contributies en bijdragen Vosabb	16.449	19.489	20.521
Medezeggenschapsraad	5.271	17.357	6.133
Sportdag/vieringen	25.247	53.404	13.479
Reisjes/excursies	101.852	10.835	32.538
Testen en toetsen	28.657	21.575	34.335
Schoolbibliotheek	63.661	63.218	67.710
Tussenschoolse opvang	37.273	17.948	45.451
Overige onderwijskosten	19.316	28.500	72.097
Projectkosten	155.284	0	309.930
Totaal overige instellingslasten	954.633	703.983	1.156.998

Accountant honoraria

Het honoraria van de accountant voor de controle werkzaamheden 2018 is gelijk aan € 55.660. Een stijging derhalve van zo'n € 14.000 ten opzichte van vorig jaar (34%).

<i>Uitsplitsing accountantskosten:</i>	Exploitatie 2018	Begroting 2018	Exploitatie 2017
4.4.1.1 Honorarium onderzoek jaarrekening	55.660		41.455
4.4.1.2 Honorarium andere controleopdrachten	0		12.295
	<u>55.660</u>		<u>53.750</u>

10.13 Financiële baten en lasten

De financiële baten blijven dalen. In 2018 heeft Signum zelfs een negatief rendement behaald. De financiële lasten zijn hoger dan de baten. Het rendement op effecten is uitgekomen op slechts € 1.293. De rente baten op € 6.264. De rentelasten zijn toegenomen tot € 18.513.

5 Financiële baten en lasten	Exploitatie 2018	Begroting 2018	Exploitatie 2017
<i>Financiële baten</i>			
rente baten	6.284	72.568	12.868
overige financiële baten	1.293	0	8.861
<i>Financiële lasten</i>			
rente lasten	18.513	10.600	15.010
Saldo financiële baten en lasten	<u>-10.936</u>	<u>61.968</u>	<u>6.719</u>
Koersresultaat effecten financiële vaste activa	-90.793		-87.276
Couponrente effecten	92.086		96.137
	<u>1.293</u>		<u>8.861</u>

10.14 Wet normering topfunctionarissen

De Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector regelt, dat inkomens, die gefinancierd worden uit publieke middelen, openbaar gemaakt worden.

De bezoldiging van het College van Bestuur ligt onder de wettelijk vastgestelde normering 'bezoldiging topfunctionarissen publieke en semi-publieke instellingen'. Deze is vanaf 1 januari 2016 afhankelijk van het aantal complexiteitspunten. Voor Stichting Signum is de complexiteit gelijk aan 11 punten: Klasse D. Het bijbehorende maximum aan beloning is gelijk aan € 146.000. De puntentelling is als volgt tot stand gekomen:

- gemiddelde omzet (2014- t/m 2016) van Signum ligt tussen de € 25 en € 75 miljoen (6 punten);
- leerlingenaantal ligt tussen de 2.500 en 10.000 leerlingen (3 punten)
- aantal onderwijssoorten dat aangeboden wordt is 2 (per onderwijssoort één punt)

Leidinggevende topfunctionarissen met dienstbetrekking			
Bedragen x € 1	H.J.T.L Timmers	J.W. Heijmans	A.E Denissen
Functiegegevens	Voorzitter CvB	Voorzitter CvB	Lid CvB
aanvang en einde functievervulling 2018	01/01 - 31/01	01/03 - 31/12	01/06 - 31/12
Omvang dienstverband	1,0	1,0	1,0
Dienstbetrekking?	Ja	Ja	Ja
Bezoldiging			
beloning plus belastbare onkostenvergoeding	€ 10.724	€ 97.416	€ 60.942
beloningen betaalbaar op termijn	€ 1.536	€ 15.146	€ 10.418
subtotaal	€ 12.260	€ 112.562	€ 71.360
individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	€ 12.167	€ 121.667	€ 85.167
-/- onverschuldigd betaald bedrag	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
totale bezoldiging	€ 12.260	€ 112.562	€ 71.360
Toelichting op de vordering wegens onverschuldigde betaling	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
reden waarom overschrijding al dan niet is toegestaan	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Gegevens 2017			
aanvang en einde functievervulling 2017	01/01 - 31/12	n.v.t.	n.v.t.
Omvang dienstverband	1,0	n.v.t.	n.v.t.
Dienstbetrekking?	Ja	n.v.t.	n.v.t.
Bezoldiging			
beloning plus belastbare onkostenvergoeding	€ 156.137	n.v.t.	n.v.t.
beloningen betaalbaar op termijn	€ 18.959	n.v.t.	n.v.t.
subtotaal	€ 175.096	n.v.t.	n.v.t.
individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	€ 141.000	n.v.t.	n.v.t.
Totale bezoldiging 2017	€ 175.096	n.v.t.	n.v.t.

- 1) De bezoldiging van de voorzitter van het College van Bestuur (De heer H.J.T.L. Timmers) overschrijdt de maximum bezoldiging op grond van artikel 2.6 WNT en de 'Regeling bezoldiging topfunctionarissen OCW-sectoren'. De geldende lagere bezoldigingsmaxima voor het Primair Onderwijs bedraagt op basis van deze regeling namelijk € 146.000 (2018) en € 141.000 (2017). Op basis van artikel 7.3 vierde lid WNT worden bezoldigingen boven het geldende maximum gedurende vier jaar na inwerkingtreding van de ministeriële regeling gerespecteerd, waarna in drie jaar tijd moet worden afgebouwd tot het geldende bezoldigingsmaximum. Er is derhalve voor 2017 en 2018 geen sprake van onverschuldigde betaling.

In 2018 was in de maand februari de functie van voorzitter college van bestuur vacant en tijdelijk ingevuld door een interimmanager. Onderstaand de verplichte gegevens van deze topfunctionaris zonder dienstbetrekking.

Leidinggevende topfunctionarissen zonder dienstbetrekking	
Bedragen x € 1	K.Parent
Functiegegevens	Voorzitter CvB
Kalenderjaar	2018
Periode functievervulling in het kalenderjaar	01/02 - 28/02
Aantal kalendermaanden	1
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	
Maximaal uurtarief in het kalenderjaar	€ 182
Maxima op basis v/d normbedragen per maand	€ 25.300
Individueel toepasselijke maximum.	€ 25.300
Bezoldiging	
Werkelijk uurtarief lager dan het (gemiddeld) maximum uurtarief	ja
Bezoldiging in de betreffende periode	€ 8.160
totale bezoldiging gehele periode kalendermaand	€ 8.160
-/- onverschuldigd betaald bedrag	n.v.t.
totale bezoldiging	€ 8.160
Toelichting op de vordering wegens onverschuldigde betaling	n.v.t.
reden waarom overschrijding al dan niet is toegestaan	n.v.t.

Leden van de Raad van Toezicht worden benoemd voor een termijn van vier jaar en treden af volgens een rooster van aftreden. Een aftredend lid is maximaal eenmaal herbenoembaar. De vergoedingsregeling bestaat uit een vaste periodieke beloning aangevuld met een reiskostenvergoeding. In 2018 is één nieuw lid togetreden. In totaal is voor € 23.435 aan vergoedingen verstrekt.

Bedragen x € 1	L.W.J. Spaan	L.W.J. Spaan	C. Angevaren	C. Angevaren
Functiegegevens	Voorzitter RvT	Lid	Voorzitter RvT	Lid
aanvang en einde functievervulling 2018	01/01 - 31/07	01/08 - 31/12	01/08 - 31/12	01/01 - 31/07
Bezoldiging				
Bezoldiging	€ 2.005	€ 1.432	€ 2.292	€ 3.208
individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	€ 12.775	€ 6.083	€ 9.125	€ 8.517
-/- onverschuldigd betaald bedrag	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
totale bezoldiging	€ 2.005	€ 1.432	€ 2.292	€ 3.208
reden waarom overschrijding al dan niet is toegestaan	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Gegevens 2017				
aanvang en einde functievervulling 2017	01/01 - 31/12	n.v.t.	n.v.t.	01/01 - 31/12
Bezoldiging				
Totale bezoldiging 2017	€ 6.375	n.v.t.	n.v.t.	€ 5.500
individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	€ 21.150	n.v.t.	n.v.t.	€ 14.100

Bedragen x € 1	J.R.H.J.van Kuijck	A.M. Nelissen	H.van Mil
Functiegegevens	Lid	Lid	Lid
aanvang en einde functievervulling 2018	01/01 - 31/12	01/01 - 31/12	01/01 - 31/12
Bezoldiging			
Bezoldiging	€ 4.545	€ 4.545	€ 4.545
individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	€ 14.600	€ 14.600	€ 14.600
-/- onverschuldigd betaald bedrag	n.v.t	n.v.t	n.v.t
totale bezoldiging	€ 4.545	€ 4.545	€ 4.545
reden waarom overschrijding al dan niet is toegestaan	n.v.t	n.v.t	n.v.t
Gegevens 2017			
aanvang en einde functievervulling 2017	01/01 - 31/12	01/01 - 31/12	01/09 - 31/12
Bezoldiging			
Totale bezoldiging 2017	€ 4.545	€ 4.545	€ 1.515
individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	€ 14.100	€ 14.100	€ 4.700

Naast de hierboven vermelde topfunctionarissen zijn er geen overige functionarissen die in 2018 een bezoldiging boven het toepasselijke WNT-maximum hebben ontvangen of waarvoor in eerdere jaren een vermelding op grond van de WOPT of de WNT heeft plaatsgevonden of had moeten plaatsvinden. Er zijn in 2018 geen ontslaguitkeringen aan overige functionarissen betaald die op grond van de WNT dienen te worden gerapporteerd.

10.15 Model E verbonden partijen

Naam	Juridische vorm 2018	Statutaire zetel	Code activiteiten
Stichting Schoolbesturen Primair Onderwijs 's-Hertogenbosch	Stichting	's-Hertogenbosch	Overige
Stichting de Brink	Stichting	Dalven	Overige
Stichting Digid@ct	Stichting	's-Hertogenbosch	Overige
Stichting (facilitair) Beheer Kindercentra	Stichting	's-Hertogenbosch	Overige

III: Overige gegevens

11.1 Resultaat bestemming

Het exploitatieresultaat 2018 wordt geboekt ten laste van de algemene reserve. De mutaties in de bestemmingsreserves publiek en privaat komen ten gunste van de algemene reserve. Per saldo neemt de algemene reserve af met € 107.830

Mutatie algemene reserve		2018
Netto resultaat		€ -983.153
Mutaties bestemmingsreserves		€ 875.323
- reserves publiek	€ -869.637	
- reserves privaat	€ -5.687	
Toevoeging aan algemene reserve		€ -107.830

11.2 Gebeurtenissen na balansdatum

Na balansdatum hebben zich geen gebeurtenissen voorgedaan die belangrijk zijn voor de interpretatie van de cijfers in de jaarrekening.

11.3 Controleverklaring van de accountant